

3203

616.9

F-30

1920

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԱՅԵՆԱԿԱՐ

ԹԻՒ 1

ՏԲԹ. Մ. ՔԱՐԼ

177

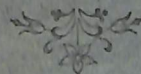
ԶԵՐՄԱՄԻԶՈՒԹԵՆԷ

(ՊԷԼ ՍՕՂՈՒԳԼԸՂԸ)

ԶԵՐԾ ՄՆԱԼՈՒ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

ԹԱՐԳՄ. ՀԱՐՑՈՒԿ

12002

Կ. ՊՈԼԻՍ

Ի. «ԱՐԱՐԱՅ» — ՊԱՊԸ ԱԼԻ

1930

616.9

Է-30

7010

ԳՆԿՐՐ ԵՐԿՐԱԾՈՒՄ

24319-42

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐ

ՉԵՐՄԱՄԻՉՈՒԹԵՆԷ ՉԵՐԾ ՄՆԱԼՈՒ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՑ

Սովորաբար, այս տեսակ երկասիրութիւններու մեծ մասին մէջ հատորին վերջը կը խօսին նախագգուչական այն իմաստուն խորհուրդներուն վրայ, զոր խորհրդածութիւնը և փորձառութիւնը կը թելադրեն իրենց հեղինակներուն: Իմ կարծիքովս, սխալ է: Շատ կարեւոր է այս գլուխը, և ըսթերցողը լաբուած ուշադրութեամբ հետեւելու է անոր, պէտք է լաւ ըմբռնէ կարգացածը ու երկարօրէն խորհի անոր վրայ: Ահա ինչո՛ւ համար նախագգուչական միջոցներուն վրայ կը խօսիմ ամենէն առաջ, մաղթելով որ իմ երիտաւարդ ընթերցողս իրազեկ ըլլայ, սեռային ձախողուած մը չունեցած: Իմ պարզելիք ծանօթութիւններէս ու մանք կանխարգել ու առողջապահական պիտի ըլլան, ուրիշներ՝ ներողամիտ բարոյականով մը տողորուած, ընթերցողը պիտի կրնայ օգտակար ծանօթութիւններ քաղել, և առ է որ իմ չքմեղացումս պիտի ըլլայ:

Հետեւաբար, կը պահանջեմ որ վստահութիւն ու նենան ըսելիքներուս վրայ: Սեռային յարարերութիւններէն առաջ, նոյն միջոցին ու ետքը ձեռք առնուելիք գգուչական միջոցները տափակօրէն թուելով չպիտի բուռականամ, այլ խնդիրը աւելի խորագէս պի-

3322 55

տի ուսումնասիրեմ և պրպտեմ, թէ ինչո՛ւ համար ջերմամիզութիւնը այնքան յաճախադէպ դարձած է, հակառակ անոր որ զգուշական միջոցները շատ դիւրին են:

«Աւելի դիւրին է կանխատեսելը քան թէ բուժուելը», ըսած են: Մասամբ միայն ճշմարիտ է աս: Այդ զգուշութիւնը բնական և պարզ կը թուի ծերուկ վարպետին, որ աշխատութեան լոխկ սենեակին մէջ հանգարօրէն կը թուէ կանխազգուշական միջոցները: Սակայն շատ աւելի կնճոտող կը թուի այն տարաբախտ երիտասարդին, որ յոսան տարու եղած ատեն, այդ մասին բոլորովին տգէտ ըլլալով հանդերձ, ստիպուած է ընտրութիւն մը ընելու սա երկու բաներուն միջև. խոհեմ ժուժկալութիւնը և արթնցած զգայարանքներու անմեղազրելի զրգիւր:

Այսպէս՝ խնդիրը իր բժշկական հանգամանքէն զատ բարոյական ու հոգեբանական բնոյթ ալ ունի, որով գիտական զննութիւնները կրնան չանեկանօրէն լուսաբանել վեներական հիւանդութիւններու դէմ ձեռք անուսելիք կանխազգուշութիւններու խնդիրը:

ՋԵՐՄԱՄԻԶՈՒԹԵԱՆ ԴԵՊԲԵՐՈՒ ՅԱՃԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

Ն Ի Ի Բ Պ Ս Տ Ճ Ս Ռ Ն Ե Բ Ը

Երկու կերպով կարելի է բացատրել ջերմամիզութեան դէպքերու յատկապէս թիւնը. մէկ կողմէ՝ սգիստաբիւնը, հաւանական վտանգին և ձեռք անուսելիք զգուշութիւններու մասին. միւս կողմէ՝ չարիազակց վստահութիւնը, որով այդ վտանգներուն ու զգուշութիւններուն տեղեակ են, սակայն կարեւորութիւն չեն ընծայեր վտանգներուն և զգուշական միջոցներ գործ չեն դնէր, աւելորդ նկատելով զանոնք:

Ա. Այդ ազգահիւրէն առաջինը, վստահիկ անգիստաբիւնը, բոլոր դասական գործերուն մէջ նկատուած է վեներական հիւանդութիւններու տարածման էական պատճառը. նոյնիսկ շատերու համար միակ պատճառը կը համարուի: Ջերմամիզութեան վրայ խօսող բոլոր նոր երկասիրութիւնները իրաւամբ ցաւ կը յայտնեն որ երիտասարդութիւնը տգէտ է այդ մասին: Կարգ մը երիտասարդներ կանուխէն կը բաժնուին իրենց ընտանիքէն՝ բնկերային պահանջներու հետեւանքով, ինչպէս զինուորական ծառայութիւն, ուսում, ճամբորդութիւն, եւն. ատենք շատ քիչ բան սորված են՝ իրենց առողջութիւնը չկորսնցնելու համար այն կիսջական միջավայրին մէջ, որուն հետ չլուծ կ'ունենան առաջին անգամ:

Ոմանք ընտանեկան միջավայրին մէջ խիստ կըրթութիւն մը ստացած, սեռային յարաբերութիւններու

մասին բարորովին տգէտ են, արգիւնք անհաղորդ դաս-
տիարակութեան մը, որուն չնորհիւ մենաւոր ու ող-
բալի հաճոյքները երկար ատեն կը շարունակուին:
Անոնք ամենէն աւելի ենթակայ են վտանգներու, երբ
իրենք իրենց զլխուն մնան: Այն ատեն կրկնակի
վտանգի մը կը մատնուին. բացի վեներական հիւան-
դութենէն, ուրիշ վտանգի մը մէջ կ'իյնան իրենց
տգիտութեան պատճառով. երբ առաջին դժբախտութիւն-
ները կ'ունենան ճարպիկ կնոջ մը հետ. ան իրենց
մաքին ու կամքին կը տիրէ: Ամէն օր կը պատահի
այդ բանը, և երբ տոամի փոխուի գործը, ընտանիքի
հայրը արդէն իսկ շատ ուշ մտայած կ'ըլլայ իր պա-
տասխանատու գերը ստանձնելու համար:

Ուրիշներ, լիտէներէ, քօլէժներէ և այլ դըպ-
րոցներէ ելած, աւելի իրազեկ չեն: Ընդհանրապէս քիչ
մը աւելի մօրուեղ քօլէճականը իր թեթեւ ջերմամիզու-
ղութիւնը կ'ունենայ, զոր հանրատան մը մէջ վաստակած
է: Իր գասրնկերներուն անխոստովանելի հիացման առար-
կայ, մարգիլի աստիճանին բարձրացած է, որուն պաշ-
տօնն է դատարանին միւս աշակերտներուն յայտնել
սեռալին յարաբերութիւններուն գոյութիւնը ու վտանգ-
ները: Բժշկական ուսանողներու հետ խօսակցութիւն-
ներ, գիտական կեղծ ու աման գրքոյկներ կը լրա-
ցնեն այդ անբաւական ուսուցումը:

Լաւ հասկցած են որ հոտ է շարիքը, ու քանի մը
տարիէ ի վեր կը ջանան դարման տանիլ: Կանխազ-
գուշութեան Ընկերութիւնը գովելի ջանքով մը կըր-
թական հաստատութեանց բոլոր վարիչներէն ինզբաժ
է որ դպրոցական վերջին տարին հաստատուի հակիրճ
ուսուցում մը այդ ուղղութեամբ: Մեծ մասը մերժած
է, ինչ որ կը գուշակուէր արդէն: Քօլէճականներու

տարիքը ունեցող աշակերտները չեն կրնար այդ գասին
հետեւիլ առհասարակ. ոմանք կանխահասօրէն զարգա-
ցած՝ կ'օգտուին. բայց այդ ուսուցումը շատ մը աշա-
կերտներու առջեւ պիտի պարզէ իրենց համար նոր
հորիզոններ: Ընդհակառակը, նուազ վտանգաւոր կը
դառնայ, իւրաքանչիւր անհատ առանձինն առնելով,
երբ զգայարանքներու զարթումին ատեն պարզ ու
յտակ խօսքերով բացատրուին հեշտանքն ու ցաւը ի-
րարու միացնող սերտ կապերը: Այդ գործը կրնայ ը-
նել ընտանիքի հայր մը, երէց եզրայր մը, ուսուցիչ
մը և յաճախ բժիշկ մը: Խիստ փափուկ գործ մըն է
աս. պէտք է բաւերը շատ լաւ կշռել և լիովին ճանչ-
նալ մտայնութիւնը այն անձին որուն խօսք կ'ուղղուի:

Խորհուրդ կուտամ կարգալու Բրօֆ. Փուրնիէի
փափկանկատօրէն գրած սա տետրակը. «Մեր գաւակ-
ներուն համար երբ տասնըութ տարու ըլլան անոնք»:
Նախագգուշական Ընկերութեան կողմէ հրատարակուած
այդ գրքոյկը ամբողջ Պրանսայի մէջ տարածուած է:
Շատ դիւրին բան մըն է ապագայ ուսանողին գոյքե-
րուն մէջ սպրդեցնել այդ գրքոյկը, որուն չնորհիւ ան
պիտի իարենայ հարկ եղածը սորվիլ, առանց անպէտ
բաներով զրգուելու:

Ջօրանոցներու մէջ աւելի կը դիւրանայ գործը:
Քանի մը տարիէ ի վեր, բոլոր զօրագունդերուն մէջ
դասախօսութիւններ կ'ընեն կասկածելի յարաբերու-
թիւններու և ձեռք առնուելիք զգուշութիւններու,
և ըն.ի վրայ: Նոյնիսկ չափազանցութեան մէջ ինկած
են, քաջամիտ բոնասի գործածութեան մասին չըջարե-
րական մը ուղղելով, զոր քննադատած եմ, ծայրայեղ
վստահութիւն մը ներշնչելուն համար: Միեւնոյն ուղ-
ղութեամբ՝ խիստ լուրջ միջոցներ ձեռք առնուած են

բարձրագոյն վարժարաններուն, վարժապետանոցներուն, ժողովրդական համալսարաններուն մէջ, Ուսուցման Դաշնակցութեան կազմակերպած դասերուն և հրատարակաստութիւններուն չորհիւ:

Չերմամիզութիւնը ամօթալի հիւանդութիւն մը համարելու հին ըմբոնումը տակաւ թօթափելու ձեռքտու մը կայ հիմա: Թատրոնի, գրականութեան, մամուլի ազգեցութեան տակ, այդ մասին կատարուած վիճարանութիւնները գիտուններու և բժիշկներու սեղմ չըջանակէն դուրս կ'ելլեն ու ամբօխին մէջ կը տարածուին: Ամէն ոք կ'ընտելանայ այդ խնդիրներուն, որոնք երկար ատեն անմատչելի համարուած են. գրեթէ բոլոր միջավայրերուն մէջ այսօր անվրդով կը խօսին այդ խնդիրներուն վրայ: Երիտասարդութիւնը պիտի օգտուի այդ մտայնութիւնէն, և աւելի իրագեղ գարձած, պիտի կարենայ թերևս լաւագոյն կերպով զգուշանալ, եթէ երբեք այդ մասին ազգարարութիւնները օգուտ մը ունին նախազգուշութեան համար:

Բ. Չափազանց վստահութիւնը աւելի վտանգաւոր է: Արդարև, տգիտութիւնը Չերմամիզութիւն առաջ բերող չարքններէն մէկն է, սակայն միակը և ամենէն կարեւորը չէ: Ծճարտագանցութիւն մը չէ մեք ըսածը: Բոլոր մասնագէտ պաշտօնակիցներուս վկայութեան կը դիմեմ. առանց չափազանցութեան կրնամ հաւատաւոր թէ Չերմամիզութեան տասը դէպքերէն հօթը կը տեսնուին իրագեղ, վնասակար հիւանդութեանց, վարակումի պայմաններուն և նոյնիսկ զգուշական միջոցներուն կատարելագոյն տեղեակ անձերուն վրայ:

Ինչո՞ւ: Ի՞նչ կը պակսի այդ ուսեալ, տարիքոտ անձերուն, որոնք յաճախ կը փաստեն թէ մեծ փոր-

ձառութիւն մը ձեռք բերած են սեռային յուզումնալից կեանքի մը մէջ, որ սուղի նստած է իրենց:

Երբ ախտաճանաչութիւնը կ'ընենք անվերապահօրէն, ընդհանրապէս սա պատասխանը կը ստանանք.

«Տոքթէօր, չեմ կրնար Չերմամիզութիւն ունենալ, քանի որ միակ և միշտ նոյն կնոջ հետ յարաբերութիւն ունիմ: Հիւանդ չէ այդ կինը, տրտունջ չի յայտներ ցաւի մը մասին և զինքը քննող բժիշկին ալ կասկածելի բան մը չէ գտած: Հետեւաբար բացարձակապէս վստահ եմ այդ կնոջ վրայ, որ կանոնաւոր դիրք մը ունի և շուրջ կեանք չի վարեր: Ամենամեծ վստահութիւն ունիմ անոր վրայ: Իբրև է որ այսօրերս քիչ մը չափէն աւելի յարաբերութիւն ունեցայ անոր հետ: Ասկէ զատ՝ շատ խմեցի ու յոգնեցայ, որով երեւան ելաւ քանի մը տարի առաջ ունեցած հոստումս:»

Աս է սովորական պատասխանը քանի մը փոփոխութիւններով: Մէկ քանի տողի մէջ ամփոփեցի այն փաստերը, զոր յաղթականօրէն առաջ կը բերէ խեղ հիւանդը: Այդ փաստերը մէկիկ մէկիկ ձեռք պիտի առնեմ, անոնց տկար կէտերը գտնելու համար: Այսպէս ընելով թերևս երեւան պիտի հանեմ, որ վարակուած ընելով թերևս երեւան պիտի հանեմ, որ վարակուած ըրած այս շեղումովս, որ աւելի բարոյական է քան գիտական, իցի՛ւ թէ կարենայի սա համոզումը ներշնչել թէ կիներու հետ մշակուած յարաբերութիւններու մէջ պէտք չէ չափազանց վստահութիւն ունենալ. լաւ նախազգուշութեան հիմը կը ձեւացնէ ներողամիտ բայց անդրդուելի թերահաւատութիւն մը:

Ա. Առաջին փաստ.— Կիկը առողջ է, կ'ըսէ մեզի հիւանդը, ու այդ առողջական վիճակին ալ ստուգուած է բժշկական քննութեամբ մը: Ի՞նչ կ'արժէ ըստ ե-

ընկալած լուրջ երեւցող այդ փաստը, որ անգիճեկի կը թուի նոյնիսկ նախապաշարուած մտքի մը: Չեմ վարանիր պատասխանելու թէ բան մը չարժեք այդ փաստը, և անհրաժեշտ կը նկատեմ բացատրութիւններ տալ այդ մասին:

Կին մը ջերմամիզութենէ կը բռնուի. ծանօթ ախտանիշեր երեւան կուզան. իզանդամի ջրուեց, ստիպողական ու կսկծեցուցիչ միզում, թարախոտ հոսում՝ բաւական առատօրէն, եւն. : Մէկ ամիս կը տեւէ այդ ամէնը, և հազուադէպ է որ աւելի երկարի: Մերթ սա ցաւերը կը զգայ պարբերաբար. պարթօլինիթ, փամփշտատապ, արգանդափորմաշկատապ, եւն. : Աւելորդ է ըսել որ այդ ժամանակամիջոցին կինը բոլորովին խելօք կը կենայ՝ ցաւ ու նեղութիւն զգալուն համար: Յետոյ ախտանիշերը կը հանդարտին զեղերու և առողջապահութեան չնորհիւ: Երբ կինը կը սկսի իր բնականոն կեանքը վարել գարձեալ, աննշան բաներ միայն կը մնան իր վրայ, այնքան աննշան, որ հիւանդը կը յայտարարէ թէ կատարելագէտ բուժուած է, համոզում մը որով ամենէն առաջ կը տողորուի բժիշկը:

Արդարեւ, ինչ մնացած է հիւանդութենէն. ոչինչ. բացարձակապէս ոչինչ. բայց երբեմն ալ ճշմարիտ արգանդատապեր, իզափողի քրոնիկ բորբոքումներ, սուր ու ընդհատական մզրուքներով, առատ արիւնահոսութիւն, որովայնային սաստիկ ցաւեր, որոնք հիւանդը կը հարկադրեն բազկաթոփն վրայ հանգչելու: Պէտք է ծանրանայ կէտի մը վրայ, որ շատերուն ծանօթ չէ. կ'ուզեմ ըսել որ կնոջ մօտ վարակուի շրջանը անասնմակտեմ կը շարունակէ, եթէ նոյնիսկ աննշան ախտանիշեր ունենայ, հազիւ զգալի, որոնք ընդհա-

տական կերպով երեւան պան: Հարիւրին ութսուն, հիւանդութեան սուր շրջանը անցուցած կին մը կրնայ զբաղիլ իր անական ու սեռային գործերով: Ինչ մնացած է իր հին հիւանդութենէն. արեան հոսում՝ երբեմն ամենօրեայ՝ հազիւ նշմարելի, մերթ ընդ մերթ որովայնի տաղակալի այլ վաղանցիկ ցաւեր, աւելի դժուարին ու նուազ կանոնաւոր դաշտան: Աս է եղածը: Քանի մը ներարկումներով և սքորփէ հրածարելով՝ նեղացուցիչ իսկ չեն դառնար այդ անհանգրստութիւնները:

Ինչպէս կ'ուզէք որ այդ կինը զգուշութիւններ ձեռք առնէ, երբ իր չնորհները կը շոյլէ, քանի որ իր հիւանդութիւնը մէկ քանի ամսուան և ևնոյնիսկ մեկ քանի տարուան հին յիշատակ մը կ'արթնցնէ միայն: Միթէ կարելի է որ սիրահարը, սրտի բարեկամը կամ լուրջ յաճախորդը զգուշական միջոցներ պահանջէ այդ քան քաջատողջ երեւոյթ ունեցող կնոջմէ մը, զոր դժուարութեամբ ձեռք անցուցած է հաճելի նուաճումով մը:

Որքան ալ ճշմարտագանցական թուի մեր ըսածը, սա՛ ստոյգ է որ զգուշութիւնները յաճախ օգտակար կ'ըլլան առաջին վարակումէն շատ ետքն իսկ, երբ կինը աննշան սպիներ կը կրէ, զոր չեն նշմարեր խելամուտ չեղողները և նախապաշարուած բժիշկն ալ շատ դժուարութեամբ կը զանազանէ:

Սակայն չեմ ուզեր չափազանցութեան մղել իմ մտածումս և ըսել թէ ջերմամիզութենէ վարակուած կին մը սովորաբար իր հիւանդութիւնը կը փոխանցէ ամիսներ յետոյ: Երբե՛ք: Բայց կը պնդեմ որ այդ կինը, կարգ մը սրտազանկերու մեջ, կրնայ վարակել ընդհատաբար, կիներու այդ դասակարգը, երեւութապէս բուժուած, որ մերթ ընդ մերթ վարակելու ուժ

կ'ունենայ, ամենէն բազմաթիւ ու ամենէն վտանգա-
ւորն է :

Պէտք է ճշգեղ վարակումի նպաստաւոր պայմաններ-
ը՝ նախազգուշական տեսակէտով :

Վարակումը աւելի հնարաւոր կը դառնայ այն
պարագային, երբ ներքնարգանդային արեան համա-
խոնում առջ կուգայ կամ կը սաստկանայ ու կը
նպաստէ արտաթորումին :

Այդ պարագաներուն մէջ ամենէն առաջ պէտք է
յիշատակել դաշամի խանգարումի շրջանը : Այնպէս
ստեղծումին չափ հին ճշմարտութիւն մըն է թէ այդ
միջոցին կատարուած սեռային յարաբերութիւնները
մասնաւորաբար վտանգաւոր են, թէև գէշ
կերպով մեկնուած ըլլայ այդ ճշմարտութիւնը :
Մովսէս, որ նուրբ դիտող մըն էր, սա օրէնքը դրած
էր Ղեւտացոց Գրքին ժե. գլխին մէջ. «Երբ կինը
անհանգիստ ըլլայ, ինչ որ ամէն ամիս կը պատահի
բնութեան օրէնքին մէջ, պէտք է հեռու մնայ իր
ամուսնէն :» Դարերու ընթացքին փոխանցուած այդ
աւանդավէպը թէ դաշտանի արիւնը մնասակար է՝ թե-
րևս այդ օրէնքը ունեցած ըլլայ իբր մեկնակէտ :

Ո՛չ, դաշտանի արիւնը վարակիչ չէ. բաց ար-
գանդային գեղձին այդ ընդհանուր մաքրումը իր հետ
կը քշէ կը տանի հին բորբոքումի մը հոն ձգած չա-
րաւալից արտաթորումները : Ղեւտական օրէնքին ան-
գիտակ զուգաւորող մը պիտի վարակուի այդ մնասա-
կար արտաթորումներէն : Պէտք չէ յարաբերութիւն
ունենալ դաշտանէն երկու օր յետոյ, երբ ղեղնորակ
արտաթորումներ կ'ըլլան, աւելի տեւական ու առատ՝
հինցած ջերմամիզութիւն ունեցող կիներու մօտ քան
թէ ուրիշներու վրայ : Յաճախ հաստատուած էմ այդ
պարագան, հիւանդը տակաւին բան մը չըսած :

Ուրիշ շատ մը պարագաներ ալ կան, թէև պա-
տահական, որոնք կարող են առաջ բերել արեան
համախոնումի և արգանդային արտաթորումի այդ վա-
ղանցիկ վիճակը : Վարակումներու մեծ մասը ատով
միայն կը բացատրեմ : Այդ պարագաները միշտ այն-
քան յեղակարծ կ'ըլլան որ ամենէն հաստատ կանխա-
տեսութիւններն իսկ կը սխալին : Երէկ երեւութապէս
այնքան քաջառողջ կին մը կրնայ վաղը վարակել, ա-
ռանց ուրիշէն պատուաստուած ըլլալու. շատ սովո-
րական է աս : Երկու բարեկամներ միեւնոյն կնոջ հետ
յարաբերութիւն կ'ունենան մէկ քանի ժամուան միջո-
ցին. մէկը անմիաս կ'ազատի, իսկ միւսը ջերմամի-
զութենէ կը բռնուի : Յաճախ լսած ենք որ երիտա-
ւարդ մը ջերմամիզութենէ կը բռնուի քանի մը ամ-
սուան յարաբերութենէ մը յետոյ : Սակայն իր սիրու-
հին վրայ կատարուած անմիջական քննութիւն մը
ցոյց կուտայ թէ նոր վարակումի ու է նշան չի կրեր
ան : Կը յիշեմ բարեկամիս մէկ հետաքրքրալարծ ար-
կածը. ան յարաբերութիւն ունէր կնոջ մը հետ, որ
ատենօք ջերմամիզութենէ բռնուած, կարելի եղածին
չափ զգաստ կեանք մը կը վարէր : Երկու տարուան
անխառն երջանկութիւն մը կը նուիրագործէր անոնց
ապօրինի այլ բարեբաստիկ միութիւնը : Սր մը, պի-
սիքէթով զբօսական պտոյտ կը կատարէին Ալպեան-
ներուն մէջ. առանձնութիւնը և բաց օդը գէշ փա-
փաքներ թելագրեցին, որոնց վայրկենապէս գոհացում
տրուեցաւ իրախն վրայ, ճամբան եզերող բարձր ծա-
ռերուն հովանիին տակ : Առուակ մը իսկ չկար հոն.
հետեւաբար կինը կանխաշուացում չկատարեց հակա-
ռակ իր արտաթորումին, որ աւելի առատ դարձած էր
այդ զբօսական մարզանքին շնորհիւ : Վեց օր յետոյ՝
բարեկամս ուշադրաւ կերպով առատ հոսում կ'ունենար :

Ուրիշ իրողութիւն մը . իրաւագիտութեան ուսանող մը ամէն գիշեր կ'անցընէր կէս լուրջ կնոջ մը հետ . իր բարեկամներէն մէկն ալ երբեմն յարաբերութիւն կ'ունենար նոյն կնոջ հետ : Այդ բարեկամը ջերմապատասխան մը ունեցաւ : Բուժուելէ յետոյ իր տարփուհիին քով վերադարձաւ , ու երկրորդ անգամ ջերմամիզութիւն բոնուեցաւ : Սակայն իրաւագիտութեան ուսանողը որ ամէն օր յարաբերութիւն ունէր իր հոմանունիին հետ , միշտ քաջասող էր : Խիստ հարցութեամբ մը յետոյ , կիներ ինծի խոստովանեցաւ թէ բան մը չէր զգար զինքը ամէն օր վայելող ուսանողին հետ , բայց տարօրինակ ցնցումներ կ'ունենար անոր բարեկամին թեւերուն մէջ : Համոզում գոյացուցի թէ այդչափը կը բաւէր արեան համախոնում առաջ բերելու , ինչ որ կը նպաստէ հիւանդութեան փոխանցումին :

Նմանօրինակ մանրադէլեր շատ կան : Թերեւս լուսագոյն ձեւն է՝ մեր մտածումը հասկնալի դարձնելու համար , նկատելով որ անհուն այլազանութիւն ունին այն պարագաները , որոնք կրնան նպաստել այդ վայրկենական վարակումին , ինչպէս յոգնութիւն , սրօրթ , լոգանքի պակաս , զուգաւորութեան չափազանցութիւն , սեռային գրգռութիւն , եւլն :

Շատ օգտակար կ'ըլլայ հասկնալ կնոջ մօտ վարակիչ կարողութեան երկար տեսողութիւնը , որ վայրկենապէս միտասկար կը դառնայ . այսպէս՝ ոչ միայն նախազգուշական միջոցներ ձեռք կ'առնուին , այլ կարելի կ'ըլլայ բացատրել կարգ մը երեւոյթներ , որոնք երեւութապէս անհասկնալի կը մնան : Քիչ շատ փորձառու անձ մը , որ իր տարփուհիէն ջերմամիզութիւն կ'առնէ , սա մտածումը կ'ունենայ թէ իր հոմանունին ուրիշ տեղէ վարակուած է վերջերջ : Յաճախ իրաւունք

ունի այդ անձը : Բայց՝ ո՛չ միշտ : Բժիշկը , որ իր խառնուածքով հաշտարար է , պարտաւոր է այդ անձին հասկնել թէ կնոջ ջերմամիզութիւնը կարող է ինչ արգանդատապերու հետեւանք ըլլալ . հոմանունին անշուշտ չգիտնալ կը ձեւացնէ այդ արգանդատապին ծագումը . սիրահարը կամ կը մոռնայ կամ կը ներէ :

«Կիներ չան կը նմանի . անգամ մը որ ջերմամիզութիւն ունենայ՝ ամբողջ կեանքին մէջ կը տեւէ» , կ'ըսէր ծերուկ ուսուցիչներէս մէկը : Չափազանցութիւն կայ այս խիստ Ֆորմիւլին մէջ . Նուազ հակիրճ և աւելի գիտական ձեւով պիտի ըսեմ .

Երբ կիև մը ջերմամիզութեան բուռն շաքիչ անգամ շառ նու երկար ատեն կը դառնանուի , վերջնապէս բաժնուելու հարկաւ : Գրեթէ միշտ ֆրոնիկ արգանդատապի պէս բան մը կը մնայ , որ կարող է անժամանակապէս վարակիչ դառնալ եւ սուր արտադրութիւն մը ունենալ արեւան հարմարութեամբ ազդեցութեան սակ :

Այդ պայմաններուն մէջ ի՞նչ կարելորութիւն ունի բժշկական քննութիւնը : Գրեթէ ո՛չ մէկ կարելորութիւն : Աւելորդ է ըսել որ պարզ և յաճախազէպ պարագաներու վրայ չեմ խօսիր , ուր կիներ երրորդէ մը վաստակած է ջերմամիզութիւնը . ատոր ախտաճանաչութիւնը դիւրին է շնորհիւ Ֆիզիքական նշաններու և մանրադիտական զննութեան : Այդ պարագաներէն զուրս՝ շատ դժուար է համոզում մը գոյացնել : Քրօնիկ արգանդատապ ունեցող կիև մը , որ կ'ուրանայ ամէն ախտանիշ , եթէ երբեք առատ ներարկում մը ընէ նախապէս , բժիշկին կատարած քննութիւնը ապարդիւն կը մնայ : Յաւրջ գրեթէ անզգալի կ'ըլլայ շօշափուած ատեն , վէրքին թարախոտ պատրոյցը կըրնայ գոյութիւն չունենալ ու իրափողին մէջ ալ արիւնի

Թեթեւ համախոնոմ մը հազիր կը նշմարուի, և սակայն հիւանդը առջի օր մէկը վարակած է: Ամէն օր կը տեսնուի ասիկա: Լուացումէ առաջ պէտք է քննութիւն կատարել քանի մը անգամ, փարաոցով մը հաւաքել արգանդային արտաթորումները ու մանրադէտով գննել զանոնք, եւ լն: Ընդհանրապէս չեն կատարուիր այս հետազոտութիւնները: Կը խոստովանիմ թէ կնճռոտ և յաճախ անօգուտ են: Բայց երբ այդ քննութիւնը չի կատարուիր, գէթ բժիշկը հաստատական չեշտ մը գործածելու է, այլ միշտ կոսկած յայտնելու է, իրեն դիմող զոյգին խորհուրդ տալով զգուշական միջոցներ առնել և ակտաճանաչումի գծուարութիւնները ցոյց տալ:

Բ. Գանք երկրորդ փուսիսն. «Այն կինը որ զիս կը պատուէ իր չնորհներով, կանոնաւոր դիտի մը մեջ կը գտնուի. շուայտ կեանք մը չի վարեր», կ'ըսէ մեր հիւանդը: Ի՞նչ կը նշանակէ այս հաստատարիպ խօսքը զոր յաճախ կը լսենք, և ի՞նչ արժէք կը ներկայացնէ: Կսենք մեր հիւանդը, որ պարագային համեմատ, սա բացատրութիւններէն մէկը պիտի տայ.

1. «Այն կինը, որուն կը յաճախեմ, կ'ըսէ առջին հիւանդը, իր ընտանիքին մօտ ապրող գործաւորունի մըն է:» Կրթօրէն կը հրաւիրեմ զգուշանալ գործաւորունիէն, մանաւանդ այն գործաւորունիէն, որ իր ընտանիքին մօտ կ'ապրի: Բացատրեմ թէ ինչո՞ւ: Գործաւորունիին ալ ուրիշին պէս մարդկային տկարութիւններ ունի: Իր սահմանափակ թուով սիրահարներէն մէկը կրնայ դասն յիշատակ մը ձգած ըլլալ իրեն: Աւելորդ է բնել որ սիրահարը սովորաբար կարեւորութիւն չընծայեր ազդարարութիւններու և խորհուրդներու: Խեղճ ազջիկը կը զարմանայ ստիպողու-

332255

կան միզումներուն և արեան առատ կորուստներուն համար: Բայց մաքէն չանցնիր որ այդ վիճակը դարմանի կը կարօտի: Արդէն գործատիրունին թոյլտուութիւն չընէր հանգիստի համար, իսկ ընտանիքը դժուարաւ պիտի ըմբռնէ ներարկումի պէտքը: Ուստի գործաւորունին լուռ տառապանքի մը կը մատնուի: Արգանդատապ մը առաջ կուգայ ու կը տեւէ, քանի որ անյայտ կը մնայ ան: Այդ միջոցին, իրիկունները աշխատանոցէն դարձին, իր հանգիպումներուն մէջ ջերմամիզութեան միքրոպը կը փոխանցէ զինքը հրապուրողին, որ կը խարուի մանկամարդ գործաւորունիին համեստ ու պարզունակ ձեւերէն: Բրօֆ. Յուրնիէ վարաչուած կիներու մասին վիճակագրութիւն մը պատրաստած է, ուր գերակշիռ զիրք մը կը գրաւէ գործաւորունիին: Արձանագրուած հանրակիներուն հետ բազդատամար՝ շատ աւելի վարակուած կայ գործաւորունիներուն մէջ. թատրոնի աղջիկներուն ու գաղտնի պոսնիկներուն միջեւ կը գանուի իրենց տեղը: Գործաւորունիներուն ամաթէօքները խոր ապշութեան մը պիտի մատնուին այդ պատճառով, և իսկապէս տխուր բան է:

2. «Տօքթէօր, կ'ըսէ երկրորդ հիւանդ մը, բնաւ մտահոգ չեմ այդ մասին, որովհետեւ իմ սիրունիս անուանացած կիս մը չի»: Ու իր անժխտելի փաստին առջեւ գէժքը կը լուռաւորուի յաղթական ժպիտով մը: Կ'երեւայ թէ պտակը կը սպաննէ միքրոպը...: Արդ, ի՞նչ կը պատահի իրականութեան մէջ: Նախ ամուսինը շատ լաւ կրնայ վարակած ըլլալ իր կինը, կամ իրենց ամուսնութեան սկիզբը՝ գէշ դարմանուած քրոնիկ ջերմամիզութեան մը պատճառով (չժբախտաբար շատ տափակ իրողութիւն մը), և կամ ամուսնական յարկէն

գուրս սիրային արկածի մը հետեւանքով . միւս կողմէ կինն ալ յանցաւոր կրնայ ըլլալ , Չերմամիզութեան այդ միջորոյր նախորդէ մը ժառանգելով : Երկու պարզաներուն մէջ ալ խնամք չի տարուիր կամ գէթ անբաւական է տարուած խնամքը , քանի որ այդ և կին երբեք իրարու չեն խոստովանիր իրենց իրական վիճակը , իսկ եթէ բժիշկը կռահէ , դժբախտաբար շատ խորը թափանցելու փութաջանութիւնը չունենար : Հետեւանքը կ'ըլլայ քրոնիկ արդանդախտ , որովայնիցաւ , սպիտակ դաշտան և վարակում :

3. «Վախնալու բան մը չունէի , քանի որ հանրատան մը մէջ կը գտնուէի» , ըսաւ ինծի երրորդ հիւանդ մը : Այս վստահութիւնը մեծապէս պատուաբեր է մեզի , առողջապահական սպասարկութեան բժիշկներու համար , բայց չափազանցուած կը գտնեմ : Մեր շարթախան այցելութիւններուն առեն եթէ ուզէինք արգելափակ ընել Չերմամիզութեան բռնուած բոլոր կիները , ամբողջ հիւանդանոցներ նեղ պիտի գային : Հիւանդանոցներու մասնաւոր սրահները կը դրկենք պարթօլիթի , փամփշատապի , իգափողի բորբոքումին և սուր արգանդատապի ենթակայ եղող կիները միայն : Ատկէ զատ ուրիշ բան չենք կրնար ընել : Հարցաքննութիւնը անօգուտ է , իսկ լուացումները միշտ հնարաւոր են քննութեան քանի մը վայրկեան առաջ , որով ստիպուած ենք թոյլատու գտնուելու , քանի որ անկարելի է երեւան հանել Չերմամիզութեան հետքերը : Այս տեսակէտով հանրակիներ , վաղեմի պոսնիկը սա առաւելութիւնը միայն ունի որ քիչ մը աւելի լաւ լուացումներ կ'ընէ քան ուրիշ մը :

3. Վերջապէս կայ վերջնական փաստը , որով հիւանդը կը վկայէ թէ ամենակարեւոր վստահութիւն ու-

նի մեղադրուած կնոջ վրայ : Ինչ պէտք է ըսել և ինչ պէտք է ընել այդ պարագային : Եթէ երբեք ճշմարտութեան զօրաւոր ձայնը մեզի կը թելադրէ ազդակելու թէ ամէն կին ենթակայ է մարդկային տկարութիւններու , միւս կողմէ՛ լաւ հասկցուած չահու մայրը եղող խոհեմութիւնն ալ մեզի խորհուրդ կուտայ ձեռնպահ մնալու : Արդարեւ , ինչ հարկ կնճոթելու կացութիւնը : Ազնիւ մարդ մը , կատարելապէս վստահ այն կնոջ վրայ , որուն հետ կանոնաւոր յարաբերութիւններ կը մշակէ տարիներէ ի վեր , Չերմամիզութեան կը բռնուի յանկարծ : Քիչ մը դատողութիւն պիտի բուէր անոր հասկցնելու թէ ուրիշ մը ցանածին պտուղն է որ կը քաղէ : Այդ անձը կը նախընտրէ հաւատալ որ իր Չերմամիզութիւնը միզանցքի բորբոքում մըն է միայն , արդիւնք չափազանց անահանութեան կամ սպիտակ դաշտանի՝ զոր աննշան կը համարէ :

Դիւրին բան չէ համոզել որ հիւանդը դարմանէ ինքզինքը . ի հարկին՝ պէտք չէ ճակատէն հարուածել , այլ իր հայեցակէտները ընդունիլ , իր մեծամտութիւնը փայտալի , յայտարարել թէ միզանցքի պարզ բորբոքում մը հաւանական է , բայց քիչ մը երկարատեւ դարմանումի մը կը կարօտի , եւլն : Այդ առաջին կէտին մէջ յաղթանակելէ յետոյ՝ բժիշկին դերը վերջացած է այլևս : Եթէ աստքելութեան կ'ախորժիք , կրնաք ձեր գործը հետապնդել և քիչ մը սկեպտիկութիւն ներմուծել ձեր հիւանդին միաքին մէջ : Բայց երբեմն վտանգաւոր կը դառնայ այդ փոքր խաղը : Ահա թէ ինչ կը պատահի . ձեր պերճախօտութիւնը կը թափէք՝ ապացուցանելու համար թէ իրական Չերմամիզութեան մը բռնուած է հիւանդը , բայց ան կը

յայտնէ թէ իր օրինաւոր կնոջ հետ միայն յարարե-
րութիւն ունեցած է: Անհաճոյ կացութիւն մը և դժբն-
դակ աշխատութիւն մըն է բժիշկին համար: Դժբախ-
տաբար այլեւս հեռու է այն թուականը, երբ վիքթօ-
րի կը մեղադրէր օդին ապահանսութիւնը, Ամպրուազ
Քարէ՛ խոնաւ օդին կատարուած ձիւ մարդանքը, ի-
տալացի կլիները՝ (որոնց վրայ կը խօսի Ֆալօր) օրհ-
ոււած ջուրը:

Արդէն ապարդիւն պիտի ըլլար այդքան պերճա-
խօսութիւն: Իր ընկերուհիին անայլայլ հաւատարմու-
թեանը համոզուած, տարփախտէ բռնուած է: Բաց ի
քանի մը յարգելի ու հազուադիւտ քացառութիւններէ,
առհասարակ սէր անունով կը զարդարին այն հոգեկան
բաւական կնճոռտ վիճակը, ուր հեշտասիրութիւնը,
սնապարծութիւնը և սեփականատէրի բնազդը հաւա-
տար չափերով իրարու խառնուած են: Այդ կոյր զգա-
ցումը ունեցողին մէջ ուրիշ ու է համոզում մուտ չի
գործեր: Անընդունելի և վիրաւորիչ կը նկատէ այն
ենթադրութիւնը թէ իր սիրած կինը նոյն զգացումը
կամ զգայութիւնը չունենար, որով ուրիշ տեղ կը
փնտռէ զանոնք: Ուստի նախընտրելի է այդ մասին
չպնդելը:

Արդէն իսկ մեծ բան մը ըրած կ'ըլլայ բժիշկը,
երբ կարելի եղածին չափ աղէկցնէ իր հիւանդը և
զայն համոզէ որ յարարերութիւն չունենայ կնոջ հետ,
կատարեալ բովումէ առաջ: Շատ մը խիստ նպաս-
տաւոր պայմաններու մէջ կարելի է լաւագոյնը ընել:
Օրինակի համար, ու է պատրուակով ջանալու է
քննել սիրուած կլինը, որուն տրուած առողջապահա-
կան խորհուրդները և մէկ քանի ներարկումներ շատ
օգտակար պիտի ըլլան, նոր վարակումները արդիւն-

լու համար յարարերութեանց վերսկսումի առնն: Աս
է նախազուչական լաւագոյն միջոցը:

Նախորդ էջերուն մէջ խոհեմութիւն յանձնարա-
րեցի սիրոյ ախտէն բռնուած պատանիին: Սակայն
չեմ ուզեր որ այդ պարզ ազգարարութիւնները խրա-
խոյս մը ըլլան դիջութեան կամ միզօթիկի, որ աւելի
ենթակայ կ'ընէ ջրային հիւանդութեան, քան թէ հինցած
ճերմամիզութիւնը: Ըսել կ'ուզեմ թէ խոհեմութիւնը,
կէս կասկածը նախարանն է ամէն նախազուչա-
կան միջոցներու: Առանց անոր, մեռեալ տառ կը
մնան տալիք բոլոր խորհուրդներս, որովհետեւ զէնք
մը գործածելու համար նախ պէտք է համոզուած ըլ-
լալ անոր օգտակարութեան մասին: Ոչ միայն գիտնա-
լու է գործածութիւնը, այլևս կամենալու է: Եթէ եր-
բեք չափազանցելու ձգտում մը ունեցայ իմ ապացու-
ցումիս մէջ, թո՛ղ Ֆէմինիսթները ներողամիտ գըտ-
նուին, որովհետեւ նպատակս բարի է:

ՆԱԽ ԶԳՈՒՇԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐ

Հիմա գործնական բաներու վրայ խօսինք: Երբ սա համոզումը ունենաք թէ ձեր անկողնի ընկերը անվնաս է, ի՞նչ պիտի ընէք:

Նախ ըսենք որ կարգ մը պայմաններ ու շրջաններ մասնաւորաբար նպաստաւոր են վարակումի, բայց ջերմամիզութեան միջբրոպը չեն կրնաք առաջ բերել հոն, ուր գոյութիւն չունի ան, բայց իգափողին կամ արգանդափողին մէջ այդ միջբրոպին առատօրէն զտուելու կը նպաստեն:

Ինչպէս ըսած եմ արդէն, դաշտանի ատեն և գաշտանին մօտերը լաւ չէ յարաբերութիւն ունենալ: Երբ հիւանդ մը ինծի կը յայտարարէ թէ հոսում ունի սովորական տարփուսի մը հետ, ու է յայտնութիւն լսելէ առաջ, կ'ըսեմ թէ սիրուհիին հետ յարաբերութիւններ ունեցած է դաշտանի շրջանին կամ անմիջապէս յետոյ: Չորս դէպքերու վրայ երեքը իմ ըսածիս պէս կ'ելլէ: Յիշեցէք Մոզսէսի պատուէրը ու այդ շրջանին հանդարտ ձգեցէք ձեր սիրուհին:

Յարաբերութիւնը այսպէս կրնայ վտանգաւոր ըլլալ ամէն անգամ որ կ'ինք երկար ատեն լուացումներ չէ ըրած: Իմ հեծեկանաւորդիս յատկանշական պատմութիւնը կը կրկնուի ամէն օր: Շատ աւելի երկիւզալի է չափազանց պինարբութիւնք և փափկածաշակ ու երկարատեւ ինջոյքներէ յետոյ կատարուած գուգաւորութիւնը: Նորէն կարդացէք Բըքօրի հոշակաւոր կերպը, ջերմամիզութենէ բնուելու համար:

Սակայն, բոլորովին սխալ է այն կարծիքը թէ այդ ամէնը (դինի, շամբանիա, համեմ, պար եւլն.) ջերմամիզութեան միջբրոպ մը չի կրնար տալ այն անձին որ չունի զայն: Ան շատ լաւ իր մէջ կը բովանդակէ ջերմամիզութիւն առաջ բերելու նպաստաւոր պայմաններ: Հետեւաբար արեան համախոնում պատճառող շուշայտութեան այդ նախարանը նուազագոյն աստիճանին իջեցնելու կամ անմիջապէս յետոյ նորոգիչ քուն մը քաշելու է:

Չուշաւորութիւնէն առաջ, նոյն միջոցին կամ ետքը կարգ մը զգուշութիւններ յանձնարարելի են:

Չուգաւորութիւնէն առաջ պէտք է պահանջել (մասնաւոր եթէ նոր կամ վաղանցիկ տարփուսի մըն է) առատ, ամբողջական ու երկարատեւ լուացում մը: Յաճախ ինծի կը հարցնեն թէ այսինչ կամ այնինչ հրաշալի հականիսականը ի՞նչ օգտակարութիւն ունի, պատի գունաւոր ծանուցումները կարդալէ յետոյ: Ատոնց ամենքն ալ փորձուած են: Ձուքը կը բաւէ, հոտաւէտուած կամ ոչ, պայմանով որ առատ ըլլայ ու իգափողին բոլոր ծալքերուն մէջ տարածուի գրեկի ծայրափողով, կամ գուցամատով ու միջնամատով: Չտիագանցած չպիտի ըլլամ, երբ ըսեմ թէ այդ միակ միակ զգուշութեամբ ամենօրեայ ջերմամիզութեան զէպքերու կէսը պիտի նուազի:

Պէ՛տք է գործածել մաշկէ այն պահպանակը, որ անգլիական ֆարօր կը կոչուի սովորաբար: Այո՛, առանց վարանելու, ամէն անգամ որ կարելի ըլլայ: Այդ խեղճ մաշկը ձախողութեան մատնուած է իր սկզբնաւորութիւնէն ի վեր: Իր հնարիչը, անգլիացի բժիշկ Քոնտոմ, քիչ մնաց որ իր հարկնակիցներուն կողմէ պիտի քարկոծուէր: Կ'ըսէին թէ շատ զիրա-

բեկ էր: Գէշ աչքով կը դիտուէր ան, և անոր գործածութիւնը անարգական կը նկատուէր նոյնիսկ ամենէն աւելի վարակուած բողբոռն կողմէ: որոնք կը մեղադրէն զայն, ըսելով թէ սպիտակ դաշտանի ենթարկած է զիրենք: Բըքոր շատ գէշ կերպով կը խօսի անոր մասին: Սրամիտ կին մը նշաւակած է պանպանակը՝ սա խօսքով որ լաւ ընդունելութիւն գտած է. «Սարգի ոստայն» վտանգին դէմ, զրահ՝ սիրոյ դէմ»: Ակիներեւ չափազանցութիւն մը կայ ատոր մէջ: Մեր ասպետական խառնուածքը կը խորշի այդ գործիէն, որ կրնայ կասկածելի դարձնել զայն գործածողին ճաշակը, բայց չի դադրիր օգտակար ըլլալէ: Ատենօք փորձեցի վերահաստատել այդ պանպանակը, քանի որ Բըքորէ ի վեր ան կատարելագործուած է քառուղի ձմբարորդութեամբ, որ այդ փոքր գործիին կուտայ բաւարար տոկոսութիւն մը, եթէ հաւատ ընծայուի այն փորձերուն որ Լիոն արտասանուած թէզի մը մէջ առաջ բերուած են: Հնարիչը փշուով ձեռք բերաւ 50 սանթիմի երկայնութիւն մը, առանց պատուելու զայն, ծակող ամէն տեսակ գործիներու կրկնակի հարուածներուն կը տոկար: Ահա ինչ որ կրնայ գոհացում տալ ամենէն պահանջկոտ կիներուն և դժուարահաճ ամաթէօրներուն:

Եթէ պանպանակ զոնուի, ճարպ քսեցէք ծննդական գործարաններուն: Վազելիներ կամ ուրիշ օճանելիք մը լաւ կը պաշտպանէ, և աղու է ջերմամիզութեան դէմ, ու խիստ օգտակար՝ Ֆրանկախաի դէմ: Հեշտասէրներու ըսածին նայելով, չփունները այդ պատճառով նուազ կը զրգուն զգայականութիւնը: Ինչո՞ր մը որ նկատի չէինք տուած, քանի որ գուգաւորութիւնը զրօսանք մը չենք համարիր իբր բարոսխօս:

Ստոյգ է որ զգայականութիւնը գոհացում չի գտներ այդ սեղմումներով: Այս մասին ալ անողջապահութիւնը հակասութեան մէջ է հաճոյքին հետ: Բացայայտ է թէ երկարատեւ ու կրկնուած զուգուորութիւնները աւելի վնասակար են քան թէ արագ ու ետասէր գործողութիւն մը: Քանի մը ժամուան տարւերութեամբ, Ք... ջերմամիզութեան կը բռնուի, մինչ փ... անվնաս ազատած է: Պատճառը սա է որ Ք... իր արտայայտութեան մէջ հաղորդիչ հուրք մը դրած է, զոր ուժգնօրէն զգացած է կինը, ինքն ալ զայնօրէն մասնակցելով: Non morari in coitu, non bis idem. Նին պատուէր մը դոր միաք բերելու է պէտք եղած ամթիւ:

Իսկ յեճոյ: Ամենէն կենսական է չերկարածգել երջին գրկախառնութիւնները, քունի դիմանալ, կախիլի եղածին չափ ուժով միզել և կատարեալ լուացում մը ընել ջուրով ու օճառով: Կարծեցեալ հակասեխականները կը զրգուն գեղձը և մորթային նիւսագութիւն մը առաջ կը բերեն: Օճառը կը բաւէ, և ի հարկին կարելի է օ ալ քօլօսներով լուացում ընել:

Երիտասարդներ կան, որոնք սեռային յարաբերութիւններէն յետոյ հեղուկներ կը ներարկեն: Ոչ օգտակար են և ոչ ալ վնասակար: Հեղուկը եթէ շատ զրգուի: չըլլայ, գէշ սովորութիւն մը չէ. լուացումները կարող են մեքենարար ազդել, մաքրելով թարախը: Զուգաւորութեան մէկ քառորդ ժամ յետոյ՝ բերմանկանաթով (0.05 սանթիկրամ՝ 200 կրամ ջուրի համար) կամ բէզորսինով (2 կրամ՝ 100 կրամ ջուրի համար) կատարուած ներարկում, լուացումները կարծեմ նախազգուշական ճշմարիտ օգտակարութիւն մը ունին: Ընդհակառակը, անօգուտ է հետեւեալ օրը

այդ միջոցին դիմել, որ կարող է արուեստական գրք-գրութիւն մը առաջ բերել և ջերմամիդութիւն նկատուիլ ենթակային կողմէ. մանրադէտին գործածութեան չվարժուած բժիշկն իսկ ջերմամիդութիւն կը կարծէ:

Այս ամէնը կնճոտս է, բայց նուազ կնճոտ քան այն կերպը, որ մեծ հոշակ հանած է Գերմանիոյ մէջ: Այդ կերպն է զուգաւորութենէ յետոյ՝ հարիւրին չորս համեմատութեամբ 2-3 խորանարդ սանթիմ քրօթարկօլ պարունակող սրուակի մը բովանդակութիւնը ներարկել ու քանի մը վայրկեան դուրս չհանել այդ հեղուկը: Ատկէ առաջ կուգայ բորբոքում մը, որ բաւական ցաւ կը պատճառէ, 4-5 օր կը տևէ ու ֆլաւ սակար միքրօպներ առաջ կը բերէ: Այդ կերպին վրայ ի՞նչ կը խորհին ամէն անոնք, որոնց սեռային կարողութիւնը կը պահանջէ օրը մէկ կամ երկու անգամ յարաբերութիւն ունենալ:

Ոչ մէկ բան չափազանցելու է: Մարդկային ամէն ձեռնարկ բախտի հետ կապուած է. մասնագիտերու մասին հրատարակուած բէքլամի գրքոյկներուն մէջ միայն բացարձակ ապահովութիւն ներշնչուած է:

Դիւրին է ողջխտնութեան խորհուրդներ տալ, բայց առհասարակ մտիկ ընող չկայ: Իմաստութիւնը կը պահանջէ նուազագոյն աստիճանին իջեցնել վտանգները. խոհեմութեան ու առողջապահութեան համեստ խորհրդատուներուն ընելիքն ալ աս պէտք է ըլլայ:

ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՉ

Անվիճելի է որ վեներական հիւանդութիւնները մեծ համեմատութեամբ աւելցած են Ֆրանսական բանակին մէջ: Բժիշկները կը հաստատեն այդ իրողութիւնը թէ՛ շարժուն հիւանդանոցներուն և թէ՛ կեդրոններում մէջ. հիւանդներու յարաճուն թիւը լուրջ մտահոգութիւն պատճառած է քաղաքային և գիւուրական իշխանութիւններուն, գիտական ընկերութիւններուն և հանրային կարծիքին, նկատելով որ այդ խնդրին նուիրուած են շատ մը յօշուածներ, տեղեկագիրներ ու վիճարանութիւններ:

Այդ մտահոգութիւնը պաշտօնապէս ալ ի յայտ կուգայ այն երկու շրջաբերականներով, որոնց մէկը 1916 յունուար 5ին Առողջապահական վարչութեան կողմէ յղուած է բոլոր շրջաններու կառավարիչներու, իսկ միւսը՝ ընդհ. մեծ սպայակոյտին կողմէ բանակներու քննիչ-բժիշկներուն: Այդ հրահանգները կը յիշեցնեն 1902 ապրիլ 7ի և 1907 սեպտ. 23ի և նոյ. 16ի շրջաբերականները, լրացուցիչ խորհուրդներ տալով:

Այս երեւոյթը ոչ նոր է և ոչ ալ զարմանալի: Ժողովուրդները ու պատերազմները գոյութիւն ունենալէն ի վեր, Ֆրանկախար և ջերմամիդութիւնը մաս կը կազմեն այն համաճարակներուն, որոնք բանակներուն մէջ կը ծաւալին, հոգ չէ թէ տեղ մը յառաջսազան կամ հանգչին բանակները: Իրերու այդ վիճակը կը բացատրուի Ֆիզիքական, բարոյական և անբարոյական

բազմաթիւ ու ծանօթ պատճառներով, զոր հարկ չկայ անգամ մըն ալ յիշեցնելու :

Նախագգուշական միջոցներու խնդիրը յուզուած է միշտ . մինչև ո՛ր աստիճան ապահովելու, թոյլատրելու կամ զսպելու է սեռային բնազդի արտայայտութիւնները, որոնք պարազաներուն համեմատ կը սաստկանան զինուորներուն մէջ, իրենց տարիքէն ու անմեղազբելի առնականութենէն մզուած :

Ժամանակին, բարձրուն և բանակի պետին խառնուածքին համաձայն, ինդրին լուծումը կը տարբերի : Առհասարակ կարելի է ըսել թէ մինչև ժ.Ղ. դարուն վերջերը սովորութիւն պարձած էր ցնծուհիները թոյլատրել որ բանակներուն ընկերանան և նոյնիսկ իրենց բնակութիւնը հաստատել զինուորներուն մօտ, պաշտօնական հսկողութեան տակ : Կարգ մը իրողութիւններ պատմական դարձած են . ցոփուհիներու անթիւ կարաւաններ Շարլ Լ. փ բանակներուն հետեւեցան մինչև Նարոյի, ուր Ֆրանսացիները, Իտալացիները ու Սպանիացիները այնքան տարածեցին Ֆրանկախոր որ կարծուեցաւ թէ հոն ծագում առած էր այդ հիւանդութիւնը : Նոյնպէս անհամար թուով պոստիկներ կը գտնուէին Պուրկօնեի դուքսերուն հրամայած բանակներուն մէջ : Կրանսոնէն յետոյ Զուիցերիայի պարզամիտ ու զգաստ լուռականները սոսկումով խոյս տուին իրենց համար նորատեսակ այդ կնոջական բանակին առջեւէն : Յիշելու պէտք չկայ Ռապլէի հանրածանօթ էջերը և ժամն տ'Արքի նիզակով յարձակումը ցոփուհիներուն վրայ՝ Բանսէրի պաշարման տառն : Ուրիշ իրողութիւն մը առաջ բերենք : Վալէնսթայնի օրակարգը կը հաստատէ թէ 15,000 կիներ կային իր բանակին չուրջը, և կեսարի հեղինակութեան վրայ հիմնուելով

կը հաւատէր թէ ամենէն կտրիճ զինուորները ամենէն աւելի ցոփակեաց կ'ըլլան : Դուքս տ'Ալպ չէր ուզեր Ֆլանտրի պատերազմին երթալ առանց 800 հետեւակ կիներու և 400 հեծեալ կիներու, զոր անհրաժեշտ կը նկատէր իր զինուորներուն համար : Կան նմանօրինակ ուրիշ շատ մը իրողութիւններ, զոր կարելի է յիշել իրր հետաքրքրական դէպք : Որովհետև անոնք կը նուիրագործեն իրերու ընդունուած վիճակ մը :

Ինչպէս յայտնի է, հիմա տարբեր ըմբռնում մը կը տիրէ : Կանոնադրական ոգին, 1791ի սահմանադրութենէն բխած, ամբողջ ժ.թ. դարուն տիրապետած է այդ յասնաւոր դետնին վրայ : Ֆրանսացի պետերը ժամանակին սկզբունքներուն և պահանջներուն համաձայն ընդհանուր միջոցներ ձեռք առած են, որով խստիւ արգիւրուած է պաշտօնական կաւատութիւնը :

Ինձի շահեկան թուեցաւ հասկնալ այդ կանոնադրութեան արգիւնքը : Միզարանութեան զանազան ճիւղերուն մէջ ծառայելէ յետոյ՝ բանակին մէջ վեներական հիւանդութիւններու կեդրոն մը պաշտօն ստանձնեցի, ուրիշ քանի մը հարիւր հիւանդներ անցած էին, գրեթէ ամենքն ալ նոր վարակուած : Այդ պարագային շնորհիւ կրցի տեղեկութիւն ստանալ այդ զինուորներու հիւանդութեանց սեռային ծագումին, զանոնք վարակող կիներու դասակարգին, վարակուած չըջաններու մասին, զգուշաւոր հարցաքննութիւն մը կատարելով, բան մը որուն վարժուած էի իմ քաղաքային պաշտօնիս բերումով :

Իմ կարծիքովս, այդ հետազոտութիւնն է որ հիմը կը կազմէ բոլոր նախազորչական միջոցներուն, որովհետև անհրաժեշտ է ու է համաճարակի համար հասկնալ թէ ո՛ւր է չարիքը, եթէ կ'ուզուի անոր ա-

առջքը առնել: Յաճախ զանց առնուած է այդ բանը և կամ թէ պարզ վիճակագրութիւն մը պատրաստուած է, մինչդեռ կանոնները վարելու և անոնց առաջ բերած արդիւնքները հակակշռելու է:

Այդ հետազոտութիւններուն արդիւնքը պարզած եմ 1916 ապրիլին՝ Չ. բանակին բժշկական ընդհանուր քննիչին յղած մէկ տեղեկագրի մէջ: Էական կէտերը առաջ պիտի բերեմ, երկու մասերու բաժնելով զանոնք. վեներական հիւանդութեանց ծագումը բանակներուն մէջ և հետեւանքները նախագրուած թեան տեսակէտով:

1. **Վեներական հիւանդութեանց ծագումը.** — 1916 փետրուար 1էն մինչեւ մայիս 1 իմ գտնուած զինուորական հիւանդանոցէս անցած են 580 հիւանդներ և հարիւրի չափ ալ բժշկական խորհրդակցութիւններ կատարուած են: Ատոնց մէջէն 340ը վեներական ախտէ բռնուած են: Բացի անորոշ պատասխան տուողներէն, 291 հիւանդներու մասին կատարած քննութեանս վրայ վստահօրէն կրնամ հիմնուիլ: Այն քննութիւնն ալ, զոր կը շարունակեմ, իմ եղբակացութիւններս կը հաստատէ, ինչ որ քիչ յետոյ առաջ պիտի բերեմ:

Չանց կ'ընեմ առաջին դասակարգութիւնը այն կեդրոններուն, ուր այդ զինուորները վարակուած էին: Տեղացիներուն միայն հետաքրքրութիւն կը պատճառէ: Քիչ մը յետոյ առաջ բերելիք վիճակացոյցս երկու բաժանում միայն կը պարունակէ. ներքնաշխարհ և բանակներու շրջանակ: Վարակող կնոջ դասակարգն ալ նշանակած եմ հիւանդութեան տեսակին հետ, ինչպէս ջերմամիդութիւն ու ֆրանկախա. ատոնց մէջէն աստերկուքի չափ հիւանդներ չարկեղ (չանքը

մու) ունէին: Առաջին դասակարգին (օրինաւոր կիներ) մէջ կը գտնուին այն կիները, որոնք իրենց օրինաւոր ամուսիններուն փոխանցած են հիւանդութիւնը՝ զինուորական արձակուրդի մը միջոցին: Երկրորդ դասակարգին (ամուսնացած կիներ) մէջ կան բոլոր այն կիները, որոնք իրենց ընկերային կանոնաւոր դիրքին պատճառով ոստիկանական հսկողութենէ զերծ են, թէեւ կասկածելի ըլլան: Այդ դասակարգին մէջ կը գտնուին խանութպան, ագարակապան, միջակորեարու սեփականատէր կիներ:

Ահա՛ արդիւնքը այդ քննութեան.

ԴԱՍԱԿԱՐԳ	ԲԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ԵՐՁ.		ՆԵՐՔՆԱՇԽԱՐԶ		
	Ձեռ.	Յրեկ.	Ձեռ.	Յրեկ.	Համգ.
Օրինաւոր կիներ	1	—	7	4	12
Ամուսնացած կիներ (միջակորեար և ագարակապան)	24	7	7	5	43
Գործաւորուհիներ	8	6	5	5	24
Ապաստոհի և խոհարարուհիներ	3	2	5	3	13
Ագարակի աղջիկներ	8	7	2	—	17
Զբօսարանի աղջիկներ	7	5	6	15	33
Տան կիներ	10	7	40	21	78
Հանրակիներ (արձանադրուած կամ գաղանի):	14	4	40	13	71
	75	38	112	66	291

Այս վիճակացոյցէն շահեկան հետեւութիւններ կրնանք հանել :

1. Իսկոյն մատնանշենք որ այդ հիւանդներուն մեծ մասը, այսինքն հարիւրին վաթսուներ, վարակուած է ներքնաշխարհին մէջ, զինուորական վարժութեան շրջանի առնն, զօրակայանի մէջ գտնուած միջոցին, և կամ, ինչ որ ամենէն յաճախագէպն է, զինուորական արձակուրդի շրջանին: Սակայն իմ հիւանդանոցս ճակատէն կամ կայաններու շրջանակէն եկող հիւանդներ միայն կ'ընդունէր հետեւաբար բացատուութիւն կազմելու էին այն հիւանդութիւնները, որոնց ծագումը ներքնաշխարհին մէջ պէտք է փնտուել, մինչդեռ մեծամասնութիւն կը ձեւացնէին: Այս նշանակալից իրողութեան շնորհիւ պիտի կրնամ քննութիւն մը կատարել ներքնաշխարհին մէջ, նախազգուշական թելադրութիւններ ընելու համար:

2. Արհեստով ցոփուհիներուն, այն է զբօսարանի աղջիկներուն, արձանագրուած, գաղտնի կամ հանրատան մէջ գտնուող պոստիկներուն համեմատութիւնը աչքի կը զարնէ: Նախ որ թուով շատ է և յետոյ կանխատեսուած է: Բայց պէտք է գիտել որ այդ համեմատութիւնը բոլորովին կը տարբերի բանակներու շրջանակին և ներքնաշխարհին մէջ: Մինչ առաջինին մէջ 113 վարակուածներէն 47ը, այսինքն 100ին 41ը կը պատկանին վերը յիշուած ցոփուհիներուն, ներքնաշխարհին մէջ 178 ցոփուհիներուն 135ը վարակուած են, այսինքն 100ին 70: Զբօսարանի աղջիկներէն առնոնք հաշիւին մէջ զրամ եմ, որոնց սովորական պոստիկութիւնը ապացուցուած էր և գինեաւան յետամասին մէջ զորք կը զրուէր բացայայտօրէն, ինչ որ ոստիկանական հետապնդումի առարկայ կրնայ դառնալ:

3. Սովորական համեմատութիւնը կը պահեն սպասուհիներն ու գործաւորուհիները՝ երկու շրջանակներուն մէջ ալ. միայն դաշտերու ցոփուհիները աւելի մեծ թիւ մը կը ներկայացնեն ճակատին յարակից շրջանակին մէջ:

4. Շատերու համար թերեւս անակնկալ մը ըլլայ, սակայն բացարձակապէս ստոյգ է որ ամուսնացած կիներու համեմատութիւնը շատ բարձր է. առնօք առանձին տուն ունին և ատրք կը վճարեն. առնօք բանակներու շրջանակին մէջ է որ դերակշիւ թիւ մը կը ներկայացնեն՝ բաղդատմամբ արհեստով ցոփուհիներուն. 178 վարակուածներէն 12ը միայն ամուսնացած կիներ են ներքնաշխարհին մէջ, այսինքն 100ին 8,5ը, մինչ բանակներու շրջանակի 113 վարակուած կիներէն 12ը միայն ամուսնացած են, այսինքն 100ին 27ը. ինչ որ զբօսարանի աղջիկներուն և արհեստով ցոփուհիներուն թիւին կը հաւասարի գրեթէ:

Թէև ցաւալի, բայց նոր իրողութիւն մը չէ, որով տեղացի, բուն երկրացի տարրը, միջակորեար կին կամ սպասուհի, պոստիկութեան սանձաններուն մէջ ոտնձգութիւն ըրած է: Ատիկա աղետալի հետեւանքն է բանակի շրջանակին:

Դարերէ ի վեր, ամէն անգամ որ քաղաքային կամ զինուորական իշխանութիւնը ուզած է արզելք ըլլալ հակողութեան ենթակայ պոստիկութեան, նոյն համեմատութեամբ իսկոյն աւելցած է գաղտնի պոստիկութիւնը (այս բանը առնելով իր լայնագոյն իմաստին մէջ): Այս իրողութիւնը կը կատարուի այնպիսի կանոնաւորութեամբ մը որ պատմութիւնը կ'ապացուցանէ: Զսպողական շատ մը հրամանագիրներ հրատարակուած, բայց ամենքն ալ ետ առնուած են միշտ,

ինչպէս 1637ին՝ Լուի ԺԳ.ի օրով, 1684ին՝ Լուի ԺԳ.ի օրով, նոյնպէս 1650ին՝ Յրանսայի, ու 1885ին՝ Անգլիոյ մէջ: Բանակներու մասին ամէն մարդ կը յիշէ Ս. Օկիւսթէնի սա խօսքը, զոր միշտ առաջ կը բերեն հսկողութեան կուսակիցները. «Հանրատուները կոյուղիներու կը նմանին. էն շքեղ պալատներուն մէջ անհրաժեշտ են անոնք՝ հանրային առողջութիւնը պահպանելու համար»:

Վերոյիշեալ թիւերէն կ'եզրակացնենք որ արհեստով ցոփուհիներուն գործունէութիւնը հետզհետէ կը նուազի, որքան յառաջանանք զօրակայքերու շրջանակին մէջ, իսկ գրեթէ բոլորովին կ'անհետանայ ճակատին վրայ: Իրր զուգադիպութիւն, ու թերեւս իրր հետեւանք, ամէն դասակարգի պատկանող տեղացի տարրը աակաւ կ'անցնի արհեստով ցոփութիւն ընող տարրին տեղ, վեներական ախտերու տեսականացման նպաստելով բանակներու շրջանակին մէջ: Այսպէս՝ նախազգուշութեան գործը չի դիւրանար. ատոր արդիւնքներն ու դժուարութիւնները ցոյց պիտի տամ հիմա:

2. Զինուորական ու ֆադաֆային նախազգուշութիւն. — Յաւանութիւնը չունիմ իր ամբողջութեան մէջ նկատի առնելու սոյն խնդիրը, որ այնքան ընդարձակ է ու այս համեստ աշխատասիրութեան սահմանէն դուրս է: Սակայն կ'ուզեմ մատնանշել ձեռք առնուած ընդհանուր միջոցները, ու վերոյիշեալ թիւերուն չնորհիւ հետազօտել կանխարդել արդիւնքները թէ՛ բանակներու շրջանակին և թէ՛ ներքնաշխարհին մէջ: Յրանկախօր ու ջերմամիզութեան վրայ պիտի խօսինք միեւնոյն ատեն, քանի որ այդ երկու հիւանդութիւններու նախազգուշական միջոցները իրարմէ անբաժան են զինուորական ու քաղաքային տեսակէտով:

Ա. Բանակներու շրջանակին մեջ. — Բանակներու առողջապահական բարձրատիճան պետեր հարկ եղած հրահանգները հազարեցին զօրանոցներուն: 1916 յունուար 5ի նախարարական շրջաբերականին համաձայն, որ ի վեր կը հանէ վեներական հիւանդութիւններու վտանգը և կը ջատագովէ դարմանները: Այդ հրահանգները կատարեալ ու համանման, ստորեւ առաջ պիտի բերեմ:

Այդ հրահանգներէն ոմանք ուղղուած են անհատներու, իսկ ուրիշներ կը խօսին վարչական միջոցներու վրայ՝ քաղաքային իշխանութիւններու մասնակցութեամբ:

1. Անհասակն նախազգուշութիւն. — Նախազգուշութեան երկու կերպ կայ. մէկը լրր խորհուրդ կը արուի ու միւսը իրր հրաման կը գործադրուի: Առաջին կերպին մէջ կը գտնուին անհատական խորհուրդներ և հրապարակային դասախօսութիւնները վեներական հիւանդութիւններու վտանգին ու ինքնապաշտպանութեան զանազան միջոցներուն վրայ, ինչպէս պանդանակ գործածել, ճարպոտ նիւթեր քսել, օժանով լուացում ընել և առողջապահիկ միջոցներ ձեռք առնել, ուրիշի ծխափողը և սեղանի սպասները չգործածել: Մասնաւորապէս ծանրանալու է գաղտնի պոռնկութեան վտանգներուն վրայ, խորհուրդ տալով որ անհրաժեշտ է բժշկական քննութեան ենթարկուիլ, երբ կատակածելի յարաբերութիւն մը ունեցած է ենթական, և անմիջապէս դարմանուիլ:

Երկրորդ կերպին մէջ կան ամիսը երկու անգամ բժշկական քննութեան ենթարկել զինուորները, առանձնապէս, ու երբ հնար ըլլայ, յանկարծակի ունենալ բժշկ. գաղտնի քարնէ և պատժել այն զինուորը

որ իր հիւանդութիւնը կը ծածկէ: Արձակուրդ ստացողներուն քննութիւնը՝ մեկնած ատեննին, արձակուրդի մերժում՝ մինչեւ որ դարմանուի վարակիչ եղող ախտաւոր վիճակը. նոյն բժշկական քննութիւնը արձակուրդէ վերադարձին: Այս վերջինները դարձեալ քննել վեց ու քսոսասուն օր յետոյ: Նմանօրինակ քննութեան մը ենթարկել օգնական զինուորները և ամէն նորեկ: Անմիջական դարման և հիւանդ զինուորներու առաքում բանակներու շրջանակին մասնաւոր հիւանդանոցները և ուժգին դարմանում: Առանց արտօնութեան ճակատ վերադարձ՝ բուժուելէ յետոյ:

2. Վարչական նախագրութիւն. — Հիւանդ զինուորը պէտք է իմացնէ թէ ո՛վ է զինքը վարակող անձը, որպէսզի այս վերջինը տեղական ոստիկանութեան յանձնուի բժշկին քօնթրօլին տակ, որ ախտաճանաչութիւնը պիտի ընէ: Վիճակացոյցը զրկուելու է հրամանատարին, ու բժշկը պահանջելու է որ զինուորներուն թոյլ չտրուի յաճախել բոլոր այն հաստատութիւնները, ուր պոսնկութիւն գործ կը զբուի. ի հարկին՝ քաղաքին ամբողջ մէկ թաղը արգելքի տակ առնելու է:

Քննութիւն կատարող բժշկներուն հետ համաձայնելու է, որպէսզի հսկողութիւն կատարուի, հիւանդ կիները դարմանուին և ոչ թէ վտարուին, բուժուելէն յետոյ միայն հեռացուելով հիւանդանոցէն: Բժիշկները համաձայնելու են հանրային բարոյակամի ոստիկանութեան հետ, երեսն հանելու համար այն տեղերը, ուր գաղտնի պոսնկութիւն կ'ըլլայ:

Շրջաբերականին սա տողերը նոյնութեամբ առաջ կը բերեմ. «Չեր ջանքերուն օժանդակող քաղաքային իշխանութեանց անհրաժեշտ է հասկցնել թէ՛ Ա. իր

մարմինը շահագործող ամէն կին պէտք է մտցնել հանրակիներու այն դասակարգին մէջ, որ հսկողութեան ենթարկուած է: Բ. երեսն հանել գաղտնի պոսնկութիւնը, զլիսաւորաբար գինետուններու, օթէլներու, եւրն ի մէջ:»

Ասոնք են գրեթէ բոլոր այն միջոցները, զոր գործ զնելու հրաման տրուած է ամէն բանակներու մէջ: Հարկ եղած հեղինակութիւնը չունիմ զանոնք դնահատելու համար. բայց պէտք է խոստովանիլ որ անոնց ամբողջութիւնը կը ձեւացնէ նախազգուշութեան կատարեալ օրինազիրք մը, խղճմտօրէն պատրաստուած և պարագաներուն յարմարցուած: Առանկ փափուկ ինզրի մը մէջ հաւանական է որ զեղեւումներ ըլլան գործադրութեան մասին, բայց պէտք է խոստովանիլ որ ձեռք բերուած ամբողջական արգելքը հիանալի է, նոյնիսկ թերի գործադրութեամբ:

Վեներական հիւանդութիւնները աւելցած են բանակներու շրջանակին մէջ. կանխատեսուած ու անխուսափելի էր ատ, բայց ոչ այն համեմատութեամբ, զոր ցոյց կուտան կարգ մը մասնապէս զբողներու և զգայացուցնող յօդուածներու նեղութիւն կրող լրագրողներու լալիան հրատարակութիւնները: Յանձնաժողովները տեղեկագիրներ պատրաստած են, ու գիտական ընկերութիւնները վիճարանած են անոնց վրայ. իսկ մարդասէրներու կողմէ հիմնուած կաճաններու մէջ անգամ մը եւս պտրղած են ֆրանկախօր դարմանումը: Այս ամէնուն ըսելիք չկայ: Բայց յետոյ նշմարած են որ չարիքը ըսուածին չափ տարածուած չէ: Աչքով տեսնողները կը հաւաստեն թէ իրականութիւնը չէ հասած այդ համեմատութեան, ինչպէ՛ս կը վախցուէր սկզբան, նկատի ունենալով մարդկային այդքան մեծ

համախոնումներ, ընդարձակ շրջանակներ և աննական ուժերու այդքան մեծ տեղափոխութիւն: Միջին դարուն տիրող Ֆրանկախախ համաճարակները չեն վերըսկըսած. նոյնպէս չլին թիֆլիս, ժամատախառ ու քօլէրա, հակառակ պատերազմի առաջին ամիսներուն մէջ եղած չարաչուք գուշակութեանց:

Չեռք առնուած միջոցներէն ոմանք ուղղակի զինուորներուն վրայ դործ կը գրուին զինուորական բժիշկներուն կողմէ. ուրիշ միջոցներու համար պէտք է այդ քաղաքային իշխանութիւններու մասնակցութեան: Կարծեմ թէ առաջին միջոցները կարելի եղածին չափ գործադրուած են զօրագունդերուն, շարժուն հիւանդանոցներուն, նորակազմ վաշտերուն մէջ, թէ՛ իրր նախադուչուութիւն և թէ իրր դարձան: Արդիւնքները փոփոխական կ'ըլլան իւրաքանչիւր բժիշկի գործունէութեան և մասնաւոր ծանօթութիւններուն, բանակներու շարժման ու հանգիստի շրջաններուն համեմատ. կարելի է ըսել թէ տրուած պատուէրները տոնասարակ գործադրուած են, ու նախադուչութեան գործին մէջ անոնց բերած մասնակցութեան բաժինը անվիճելի է: Պիտի փափագէի որ պահպանակին կամ անգլխական քարթիւն գործածութիւնը աւելի ընդհանրանար, և այդ մաշկէ փոքր գործին աւելի շատ տրուէր ամենուն, թէ՛ երիտասարդ անփոյթ զինուորներուն և թէ տարիքոտ զինուորներուն, որոնք զարմանք կը յայտնեն իրենց վարակումին համար: Ֆրանկախախ դէմ ազդու եղող պահպանակի գործածութիւնը լաւագոյն և ճշմարտապէս իրական միակ զգուշութիւնն է ջերմամիզութեան դէմ, ինչպէս ասկէ առաջ ըսած եմ արդէն:

Միւս պատուէրները շատ աւելի կնճոտ են, ու

բովնեան քաղաքային իշխանութեան գործակցութիւնը անհրաժեշտ է, հսկողութիւն ու պատիժ սահմանելու համար: Ճակատին մերձակայ գիւղերուն մէջ կատարեալ խտութեամբ գործադրուած են այդ միջոցները: Այդ գործադրութիւնը հնարաւոր էր նախ անոր համար որ բանակներու շրջանակին մէջ պաշարման վիճակի (1849ի օրէնք) րէժիմ կը տիրէր և զինուորական քօնթրօլը առանց գծուարութեան կը կատարուէր. յետոյ անոր համար որ գիւղերու մէջ կատարեալ անձերը սահմանափակ թուով ըլլալուն՝ վարակումներու ծագումը աւելի դիւրաւ երեւան կը հանուի: Նախազգուշական պատուէրներու կատարեալ գործադրութեան համար անհրաժեշտ կողող այդ կրկին պայմանները գոյութիւն չունին զինուորական կայան եղող կեդրոններու մէջ: Բացի վարակումի շատ մը աւիթներէ և պարակելու դիւրութիւնէն, յաճախ կը պատահի որ այդ կեդրոններուն մէջ գտնուին ներքնաշխարհէն կախում ունեցող զօրագունդեր ու նորակազմ վաշտեր: Հետեւաբար անոնք ենթակայ են խաղաղութեան շրջանի օրէնքներուն, իսկ գործադրութեան մասին՝ միեւնոյն գծուարութիւններուն կը մասնուին, որոնց վրայ քանի մը խօսք պիտի ընեմ:

2. Ներհնաշխարհի շրջաններուն մեջ.— Բնաւ մաադրութիւն չունիմ խօսելու վեներական հիւանդութիւններու դէմ եղած նախազգուշութեան վրայ, որով հարիւր տարիէ ի վեր կը զբաղին խորհրդակցական ժողովները, առանց լուծած ըլլալու դայն: Ժամանակի գաղափարներու և մարդոց ազգեցութեան համեմատ՝ օրէնքը տարուբերած է պոռնկութիւնը ջնջելուն կամ կանոնաւորելուն միջեւ. այսպէս՝ օրէնքը իր փոփոխականութեամբ յանգած է այնպիսի ամբողջութեան

մը , ուր կամայական ու անկապ իրողութիւններ իրարու հետ կը մրցին : Ոստիկանապետ Լընուարի 1778ի հին օրէնքէն մինչեւ 1884ի թաղապետական օրէնքը ոչ մէկ բան օրինաւոր չընծայեր արդի դրութիւնը , որ հիմնուած է ոստիկանութեան ինքնազուլս իշխանութեան վրայ : Փոփոխութիւններու մասին եղած ամէն փորձ արդիւնքի մը չէ յանգած սկիզբէն մինչեւ Օկանէէօր-Պուլոյի տեղեկագիրը :

Փոխանակ իրողութեանց ամուր զեռնին վրայ հիմնելու իրենց վիճաբանութիւնները , ընդդիմախօսները իրարու վրայ յարձակած են անմահ սկզբունքներու անունով , ոմանք իրր պաշտպան հանրային բարոյականի , իսկ ուրիշներ իրր ջատագով անհատական ազատութեան : Պարզապէս միջոցներ ձեռք անելու էր փոխանցիկ հիւանդութեան մը դէմ , ինչպէս կ'ընեն շատատենդի , կեղծմաշկի , թոքախտի , եւն ի դէմ , առանց խորհելու ամէն վայրկեան թէ հիւանդներու արժանապատուութիւնը վիրաւորուած չըլլար , բոնադատելով որ ինքզինքնին դարմանեն :

Եղան կաստվարիչներ , որոնք 1849ի տարտամ օրէնքին պաշտպանութեան տակ , պաշարման վիճակի յատակ որոշումներ տուին , որոնց գործադրութիւնը անհրաժեշտ դարձած է պետնկութիւնը շատ տարածուած ըլլալուն : Այսպէս , Ժ. Ն. չրջանակին մէջ , 1914 դեկտեմբեր 10ին հրատարակուած որոշմագիր մը կ'ըսէ .

« Հանրակիներուն արգիլուած է կենալ զօրանոցներու և զին . հաստատութեանց մերձակայ փողոցներուն մէջ : Պէտք է վտարուի ամէն կին որ սովորաբար պտուկութիւն կ'ընէ ու քաղաքին մէջ որոշ բնակարան մը չունի : Բոլոր հանրակիները պարտաւոր են բժշկական քննութեան ենթարկուիլ : Վարակուածները պարտաւոր են ինքզինքնին դարմանել տալու հիւանդ սնոցներու

բու մէջ մինչեւ որ բուժուին : Առողջապահական իշխանութիւնը պարտաւոր է փնտելու վարակուածները ու քօնթրօլ բնելու : Վերջապէս կարգապահական պատիժներ տալու է այն պտուկներուն , որոնք կը փորձեն անաստել վերոյիշեալ կանոններուն . այդ պատիժները պիտի տնօրինուին պտուկութեան ձեւի ոստիկանական պաշտօնեային կողմէ : Ամբաստանեալ կիներ պիտի լսուի յանձնաժողովի մը կողմէ՝ բարկագած քաղաքապետի ներկայացուցիչէն , ոստիկանական քօմիսէրէ մը և մասնագէտ բժիշկէ մը : »

Անտարակոյս , օրինական տեսակէտով , վերոյիշեալ որոշմագրին բոլոր յօդուածները անպաշտպանելի են , մանաւանդ վերջինը բոլորովին ապօրինի է , քանի որ գատական իրաւասութիւն կ'ընծայէ այնպիսի անձի մը , որ այդպիսի պաշտօն մը չունի : Բայց ասիկա արդելք մը չէ որ այդ որոշմագիրը լաւագոյն արդիւնքներ տուած չըլլայ : Չմոռնանք որ ներկայ պարագաներուն մէջ իրաւունք ու առեն չունինք դժուարահա ըլլալու միջոցներու ընտրութեան վրայ , որոնց եթէ ոչ օրինաւորութիւնը , գէթ պէտքը կը խոստովանին էն մարդասէրները : Յաւալի է որ պաշարման վիճակի բարձուժով , այդ պատուէրներուն մեծ մասը չգործադրուիր : Չմոռնանք որ ֆրանսական զինուորներուն 100ին 60ը ներքնաշխարհի մէջ վարակուած են :

Կը մաղթենք որ փոխանակ բիւզանդական հակաձառութիւններով առեն կորսնցնելու , անկեղծօրէն նկատի առնեն այդ ինդրին շատ մը դժուարութիւնները , ինչպէս օրէնքներ դրած են կաւատութեան ու անչափահասներու պաշտպանութեան համար :

Ահա թէ ի՞նչ միջոցներ ձեռք անուելու են . — Բաղաքային ու պատժական պատասխանատուութիւն վեներական վարակումներու մասին : Կիները զլիսէ հանոցներու դէմ օրէնքներ և ոստիկանական միջոցներու խոստացում՝ բարեկարգութիւնը պահպանելու համար :

փողոցներու մէջ: Ոստիկանական իշխանութեան չյանձնել դատական գործը, զոր պէտք է կատարէ կանոնաւորապէս կազմուած դատարան մը: Պոռնիկներուն լայնօրէն տրամադրել մասնաւոր բոլիբրիտիքները՝ դարմանական արդի բոլոր կատարելագործութիւններով օժտուած, ինչ որ անհրաժեշտ է հիւանդութիւնը արագօրէն անցընելու համար, իսկ հիւանդանոց դրկել հիւանդութիւնը կրկնողները և անկարգապահները: Վերաքննութիւն հանրակիներու սենեակ վարձողներու և գինեատուններու վերաբերեալ օրէնքներու և կարգադրութեանց, ինչ որ մեծ կարեւորութիւն ունեցող խնդիր մըն է, առանց որու արդիւնք մը ձեռք չպիտի բերուի: Բայց ընարական խորհրդաւոր հաշիւներ արգելք կ'ըլլան որ լուծուի այդ խնդիրը:

Մէկ խօսքով՝ բժշկական, վարչական և դատական իշխանութիւններու սահմանը պէտք է ձշգուի որոշապէս, որպէսզի անոնցմէ իւրաքանչիւրը կարենայ օրինաւորապէս գործել ու գործակցիլ, առանց սահմանութիւն ընելու մերձակայ գետիներու վրայ:

Երկար տարիներ յետոյ, երբ այս ամէնը կատարուի, կը յուսամ լաւ մասնագէտ մը պիտի գտնուի, որ ձեզի յիշեցնէ թէ նախազգուշական ամէն միջոց անօգուտ է ջերմամիզութեան դէմ: Որովհետեւ այժնի բանով մը երեւան չի գար, շատ դիւրաւ կը ծածկուի, այնպէս որ եթէ ուզենք արգելափակ ընել բոլոր կասկածելիները, պէտք է համախմբման բանակետդէր պատրաստել, որոնք նոյնիսկ անբուական պիտի գան:

Ուստի կրկին եզրակացութեան կը յանգիմ, մէկը գործնական, որ է. Կաւկասի պարագային, այսինկէ հարիսին խնկուն յուսցում պահանջեցե՛ք, պահպանակ պորձածեցե՛ք և վագելին քննե՛ք: Միւս եզրակացութիւնը բարոյական է, որ է. Երե ջերմակեղաններ կը վախճաւ, Երիսասարդ սարիֆի մեջ անուսնացե՛ք, ձեր կնոջ հուսասարիւ մնացե՛ք ու շատ մը զարակներ ունեցե՛ք:

ԻՆՉ ՊԵՏԲ Է ԸՆԵԼ ԿԱՍԿԱՍԵԼԻ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐՈՒ ՄԷՉ

Ուրեմն նախազգուշական այս պատուէրներուն անսացողները զե՛րժ պիտի մնան միշտ: Չեմ համարձակիր հաւատալ այդ բանը: Հակառակ ամէն նախազգուշութեան, երբեմն կը պատահի որ ձախորդ հոսուներ առջ զան: Ահա ինչո՛ւ կ'ուզեմ սկզբնական խորհուրդներ տալ անբախտներուն, որոնք եթէ հետեւին ըսածներուս, շատ շուտ պիտի բուժուին:

Չերմամիզութեան թեկնածուներ, բժիշկին յայտնեցէք ձեր կասկածները՝ առաջին անգամ ինչպէս կը բերուան դալուն պէս: Մի՛ սպասէք որ առատ հոսում մը կամ յատկանշական ցաւեր հաստատան անխաճանաչութիւնը: Իսկոյն զիմեցէ՛ք բժիշկին: Եթէ սխալած էք, վրդովիչ կասկածի ժամեր չպիտի անցնէք և ոչ ալ անօգուտ դարմանումի մը պիտի ենթարկուիք: Հիւանդութիւնը հաստատուելու պարագային, դասական դարձած զեղերով պիտի կրնաք հինգ-վեց շաբաթէն բուժուիլ, եթէ երբեք կանխարգել դարմանումով չաղէկնաք տասնըրկնգ օրէն: Բժիշկներս իրաւամբ կը խորհինք թէ ինչո՛ւ Չերմամիզութենէ նոր բնուած անձեր այնքան քիչ թուով կը զիմեն մեզի: Սա ստոյգ է որ շատ քիչ անգամ կը տեսնենք սուր Չերմամիզութիւն ունեցող անձեր՝ իրենց հիւանդութեան սկիզբը:

Հիւանդներ և բժիշկներ պատասխանատուութիւն ունին իրերու այս վիճակին մէջ, որուն պատճառները զննուել չանկան պիտի ըլլար:

1. ԻՆՉ ԸՆԵԼՈՒ Է ՀԻՒԱՆԳԸ — Յաճախ Չերմամիզութեան ենթական բժիշկին չի գիտեր, որովհետեւ չի գիտեր թէ որո՞նք են հիւանդութեան առաջին նշանները: Լսած է որ սուր ցաւեր կը զգայ բնուողը, եւնի: Այդ անխառնիչերը մինչև որ բացայայտօրէն երեւան չգան, չի հաւատար որ Չերմամիզութենէ բնուած է: Կը խոս-

տովանիմ որ դժուար է կանխահաս արտաճանաչու-
թիւն մը բնել. ահա ինչո՞ւ կ'ուզեմ քանի մը ճշգրիտ
խորհուրդներ տալ :

Երբ կասկածելի զուգաւորութիւն մը ունենաք,
քանի մը օր հակեցէք ձեր միզանցքին վրայ : Անօգուտ
է երկու ժամը անգամ մը քաշքրտել ձեր առնանդամը,
ինչ որ միզանցքի զրգսում առաջ պիտի բերէ : Եթէ
երբեք աւտու մը ասդնտի ձեր միզարեւանը, քիչ մը
կարծրած ըլլայ ու փակչառն, անկանոն խոնաւութիւն
մը ունենայ, անմիջապէս միզեցէք. յետոյ հինգ-վեց
ժամ մի՛ միզէք : Երկրորդ միզումէն առաջ, միզանցքի
խողովակը երկայնքին քաշկրտելով դասական մեթո-
տին համաձայն, փնտոեցէք չիթը : Ջերմամիզու-
թեան պարագային, այդ չիթը երեւան կուգայ ո՛չ
թէ աստուռն, այլ կէսօրէն յետոյ, բաւական առատ ու
զուլեւուր : Բժիշկին դիմեցէք այն ատեն, որ իր ման-
րագէտով արտաճանաչութիւնը պիտի բնէ, ըստ այնմ
զարմանելու համար :

Ուրիշ պատճառ մըն ալ կայ, որով Ջերմամիզու-
թեան նոր բանուած անձերու մեծ մասը բժիշկին չի
դիմեր : Անդիմադրելի մղումով մը՝ այդ կարգի հիւանդ-
ները գեղագործին մօտ կ'երթան, լրագրի մը կամ հա-
ձոյակատար բարեկամի մը յանձնարարած զարմանը
ընելու համար : Այս բնդհանրացած ձգտումը ծագում
առած է երիտասարդին մտքին մէջ արմատացած սա-
զաղափարէն թէ Ջերմամիզութիւնը աննշան ու փոքր
միջագէպ մընէ. ան կը գիշանի քիչ մը զարմանել,
պայմանաւ որ պարզ, արագ, ոչ-նեղացուցիչ ու ձքի
ըլլայ այդ զարմանումը : Հիւանդութեան սկիզբը սիւ-
թէմաթիք անհոգութեամբ զարմանուող ենթական
քանի մը ամիս յետոյ քրոնիկ Ջերմամիզութիւն մը
կ'ունենայ ու ջղադար կը դառնայ :

Անտարակոյս, Ջերմամիզութիւնը չզարմանելը
վտանգաւոր է. իսկ գէշ զարմանելը ա՛լ աւելի վտան-
գաւոր է. որովհետեւ անբաւական կամ գէշ զարմա-
նումները գրեթէ միշտ պատճառ կ'ըլլան քրոնիկ հո-

տումներու, արական և կնոջական բարդ հիւանդու-
թեանց : Դժբախտաբար խօսակցութիւններու մէջ ալ
սա թիւր գաղափար կը պաշտպանեն թէ Ջերմամի-
զութիւնը թեթեւ հիւանդութիւն մըն է : Սովորաբար,
ձոխ խնջոյքներու վերջաւորութեան ատեն երբ գլուխ-
ները տաքնան, հին յիշատակներ կը քրքրուին : Այդ
պահուն է որ խօսք կը բացուի երբեմնի բազմաթիւ
հոսումներու վրայ, ինչ որ ներկաները մտիկ կ'ընեն
ներողամիտ ժպիտով մը, կարծես թէ գիւցազնական
չրջանի մը յաղթութեան նշանները ըլլան, և անոնց ան-
հետացումին համար քիչ մը ցաւ կը զգան : Այդ խօս-
քերը վնասակար կ'ըլլան երիտասարդներու ներկայու-
թեանը, ու անոնք օրին մէջը պիտի զզջան, երբ
ստատիկ փամփշտատապը, թարախոտ գեղձատապը,
միզարգելութիւնը կամ իրենց կիներուն արգանդատա-
պերը նուազ հաճելի կերպով յիշեցնեն երբեմնի եր-
ջանիկ օրերը :

Միւսնոյն պատճառով անհրաժեշտ է սր հիւանդ-
ները չընդունին զիրենք չըջապատողներուն բարեկա-
մական կամ շահախնդրական ստաջարկները : Ամենէն
վտանգելի և փորձառու բարեկամը, որքան ալ լաւ
դիտաւորութիւն ունենայ, շատ գէշ խորհուրդներ
կրնայ տալ : Անոնք օրինակ մը : Ք... ինձի կը դիմէ
հինգ-վեց շաբթուան Ջերմամիզութիւնը զարմանել տա-
լու համար. հականեխական կամ սեղմիչ ներարկումով
մէկ քանի օրուան մէջ կը դադրեցնեմ հոսումը : Իր
բարեկամին կ'այցելէ Փ... , որ կասկածելի հոսում
մը ունի : Ք... ճշմարիտ հաճոյք մը կը զգայ իր բա-
րեկամին Փ... ի տալով իմ ներարկած հեղուկս, որ
այնքան լաւ բուժած է զինքը : Կրակին վրայ քարիւղ
թափելու կը նմանի : Փ... իրար անցած, վրաս վա-
զեց, վնասակար գեղագիրը ձեռքին մէջ ձօճելով : Քիչ
մը դժուարութիւն քաշեցի, հասկցնելու համար թէ
զեղերը և չափերը փոփոխական են բոլորէն, ենթա-
կային, եւն ի համեմատ. լաւագոյն բարեկամն իսկ
անկարող է զանազանելու այդ պարագաները :

Աւելի զօրաւոր պատճառներով՝ բնաւ կարեւորութիւն բնծայելու չէ լրագիրներու Դ. րդ էջին մէջ եղած ծանուցումներուն ու թղթակցութեամբ զարմանող խորհրդատուներուն :

Նոյնիսկ բանաւոր դարձանումի մը սկսիլը ուրիշ անպատեհութիւն մը ունի, եթէ նախապէս քննութիւն չէ կատարուած . այն է երկար ատեն տարակոյսի մատնել թէ՛ բժիշկը և թէ՛ հիւանդը : Ենթադրենք որ առաջին կասկածելի ախտանիշերը երեւան գալուն պէս՝ հիւանդը կարգ մը ներարկումներ կատարէ իր վրայ : Ութը օր յետոյ ինծի կը դիմէ : Գրեթէ չոր է միզանցքը և ներարկումներու արտադրած գորշ արտաթորումները միայն կը գտնեմ : Ակիզրը երեւան եկած չիթը ինչ է : Չեմ կրնար հասկնալ նոյն իսկ մանրագէտով : Ինչ պիտի ըլլայ եթէ երբեք դադրեցնեմ ներարկումները : Թերեւս նորէն պիտի սկսի հոսումը և կամ թէ բան մը չպիտի պատահի, եթէ հիւանդը ի զուր իրար անցած է : Տարակոյսի մատնուած , քանի մը օր ալ չարունակել կուտամ ներարկումները , տակաւ անոնց թիւը նուազեցնելով , և ուշադիր հսկողութեան մը ենթարկելով : Այդ ձգձգումներուն պէտք չպիտի մնար , եթէ սկիզբէն քննութիւն կատարուէր :

Ահաւասիկ հիւանդներուն պարտականութիւնները , որոնցմէ կը խուսափին շատ անգամ , ու փրկանքը կ'ըլլայ հինգած ջերմամիզութիւնը (կուր ւիլիթեր) : Բայց պէտք է յիշել նաեւ հիւանդներուն իրաւունքները , որոնց համապատասխան պարտաւորութիւններ ունինք մենք , բժիշկներս :

ԻՆՉ ԸՆՆԵԼՈՒ Է ԲԺԻՇԿԸ . — Այդ պարտաւորութիւններուն մէջէն ամենէն ստիպողական և ամենէն դժուարինն է հասկնալ թէ տեսնուած անորոշ չիթը ջերմամիզութեան արդիւնք է թէ ուրիշ բան . բժիշկին առաջին և անհրաժեշտ գործը պէտք է ըլլայ արտաթորուածը տարածել ապակիի վրայ ու ջերմամիզութեան միջրոպը փնտռել դասական եղանակներով : Չի բաւեր մէթիլէնի կապոյտով գունաւորում մը կատա-

րել . մէկ քանի զննութիւն անհրաժեշտ է , ինչպէս նաեւ գունաւորում կրամի մէթոտով : Իջիջներու մէջ լողացող քանի մը անորոշ ֆօսֆիներով կամ շիրջօֆիներով գոհանալու չէ , եթէ թաքափի գնդիկներ իսկ գտնուին : Շատ մը սխալներ եղած են , ինչ որ ինծի կը յիշեցնէ Լըկրէնի գաած տասնըվեց տեսակի միջրոպները ասողջ միզանցքին մէջ (Նանսիի թէզ , 1888) . այդ միջրոպներուն մէջէն կարգ մը շիրջօֆիներ միայն ախտածին չեն : Քանի մը տարիէ ի վեր , բաղմաթիւ նոր աշխատասիրութիւններ հրատարակուեցան ջերմամիզութեան վրայ : Չպիտի չարմանայի , եթէ երբեք ջերմամիզութեան միջրոպի ինդիքը վերաքննուէր քիչ ատենէն , հակառակ իր վճռական երևոյթին : Եթէ բժշկական քննութիւնը չի փարատեր ձեր կասկածը , ու մանրադիտական զննութիւնն ալ կը հաստատէ այդ կասկածը , այն ատեն նախընտրելի է սպասել քան թէ անօգուտ դարձանումի մը ենթարկել հիւանդը :

Ինդիքը շատ աւելի կը կնճոտի , երբ միզանցքի յողային և մորթային գրգռութիւններ ալ երեւան գան : Անձնապէս հաստատած չեմ այդ կնճոտութիւնները : Բայց կարգ մը հոսումներ զարմանած եմ , որոնք ինքնաբեր երևոյթ մը ունին : Աւելի կատարեալ քննութիւն մը և յաջորդական զննութիւններ ինծի սա համոզումը ներհնած են թէ այդ հոսումները արդիւնք են միզանցքի ջերմութիւններու , վաղանցիկ վարակումներու , որոնք արեան համախանումի ազդեցութեան տակ առաջ կուղան հինգած ջերմամիզութիւն ունեցողներուն մօտ , քանի որ այս վերջիններուն գեղձերը վարակուած են տակաւին : Այդ հոսումները բաւական առատ ըլլալուն՝ մէկ երկո՞ւ օր ջերմամիզութիւն կը կարծուի : Եօթը-ութը օրէն ապաքինումը հանդիստի ազդեցութեան տակ կ'ապացուցանէ թէ ախտածանաչութիւնը սխալ կատարուած է՝ մանրադիտական քննութիւններու անթիւ կասկածին վրայ հիմնուելով : Կարծուածէն շատ աւելի յաճախազէպ զարձած է այդ չիթութիւնը , բան մը , որով կը բա-

ցատրուին իմ կարծիքովս՝ հրաշալի ու անակնկալ շատ մը բուժումներ :

Ախտաճանաչութիւնը ընելէ յետոյ՝ կատարեալ քննութեան մը պէտք կայ, որ իբր ատաճնորդ պիտի ծառայէ դարմանումի : Այս առթիւ բարեկամական խորհուրդ մը տամ : Բժիշկները իրենց պատուէրներուն մէջ պէտք է գաւալի անտարբերութեամբ մը դարմանեն ջերմամիզութիւնը, որ երևութապէս բաւական կնճառտ, զիւրաւ կը ճանչցուի իր մեծ զիծերուն մէջ : Պատուական և փորձառու բժիշկներու ղեկադիրները ունին իրենց ձեռքին մէջ, թէև անոնց համար միջակ շահեկանութիւն մը ունի ջերմամիզութիւնը : Գաւալի է ըսել որ բոլոր ղեկադիրները իբրբու կը նմանին : Ինչ որ ալ ըլլայ հիւանդութեան շրջանը, իր սաստիկութիւնը, անդամախիռմը, հիւանդին կուտան պատշաճիք մը և ներարկում մը կ'ընեն. գրեթէ միեւնոյն բաները միշտ. երբ սաստերկու հիւանդներ նշմարեն այդ միօրինակ դարմանումը, ի հարկէ իրենք անձամբ կ'ընեն այդ դարմանումը, ատանց դիմելու բժիշկին միջամտութեան : Երօթէտէօր Ֆինժէ 1894ին հրատարակած «Ջերմամիզութիւնը» գործին մէջ հաստատած է այդպէս ըլլալը : Իբր վերջաբան կը կրկնեմ անոր սա իմաստուն խորհուրդները . «Ես մը կեանսուրբիկներ առայ կուզակ ղեղերէն . այսպէս պիտի շարունակուի, երբ ստիտուանդութիւնը սրիէ դարմանումին մեջ : Բուժումը ղիպումի գործ-պիտի ըլլայ եւ ոչ թէ բժիշկի գործը, որքան ասեմ որ բժիշկը ջերմամիզութեան հետ նոյնացնէ միզարեանին վրայ տեղան եկած քարսիտի շիք մը, որքան ասեմ որ այդ շիքը տեսնելու պէս պատրիտէ այնքան շատագովուած ներարկումները կատարել : Ասոյք պիտի անկանայութեան մը բացարձակ ցուցումներուն վրայ հիմնուած ձգրիտ ու բանաւոր դարմանումով մը միայն կարելի է արգանդաբար կայստակի կասելի, պայմանով որ ան պատշաճեցուցուի հիւանդութեան տեղախախտումն ու անխանիչերու սասկումներ :

ԿԱՐԴԱՅԷՔ չի ձանձրանալու համար

Ն.Ի. ԲԱՐԹՐ, ամերիկացի նշանաւոր զաղանի ոստիկանին արկածները, հրապարակ կ'ելլէ այսօր 7րդ թիւը : Գին 15 դր :

ՆԱԹ ԲԻՆԲԷՐԹՐՆ, հոգակաւոր զաղանի ոստիկանին յաջող արկածները, հրապարակ կ'ելլայ 14րդ գիրքը : Գին 7.5 դր :

ԱՐՄԷՆ ԼԻԻԲԷՆ, Ֆրանսացի նշանաւոր տուներու ճէնթըմէն կողոպտիչը, որուն հետաքրքրաշարժ արկածներուն Բ. գիրքը հրապարակ ելած է : Գին 10 դր :

ՇԷՐԼՕՒՅ ԶՈՒՄՍ, անգլիացի աշխարհնոցակ զաղանի ոստիկանին նոր և վերջին արկածներուն երկրորդ գիրքը, մամուլի տակ : Գին 10 դր :

ՍԻՔԼՈՊ, Ֆրանսացի գրող Ռոպէր Ֆրանչիլի կատակերգութիւնը, 10 պատկերներով զարգարուած : Գին 5 դր :

ԼՈՒՍՆԵՎԱՐԸ, Գր. Սարաֆեանի Պոլսոյ իրական կեանքէ նորագէտը : Գին 5 դր :

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐՊՍՊԱՆ, Եր. Օտեանի վերջին հեղինակութիւնը : Պրակը 5 դր :

ԻԳՆԱՏ ԱՂԱՆ, փնտռել ամէն կողմ : Կեդրոնատեղի ՅԱԿՈՅ ԱՐԲԱՋԱՄԵԱՆ, Պապը Այլ ՐԼ- չիտ էք. խան : Փնտռել նաև գրավաճառ ծխավաճառ և բոլոր լրագրավաճառներէն :

ՄՕՏ ՕՐԷՆ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱՎԱՆ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԻ ԹԻԻ 2Ը

Յրանկախէ գերծ մնալու միջոցները

3203

ՏՕԲԹ. Կ. ՔԵՐԵՍԹԵՃԵԱՆ

Կը գրատի վեներային եւ մարտային հիշանդարիւններով
Կը գտնուի ամէն օր կիտակ անոց Գուր Գարու, Չու-
րիփեան ղեզարանը, իսկ կիտակ վերջ Եւր Եւանկիստան
կից Եիզգնիք Չիս ղեզարանին վերնայարկը՝ իր մաս-
նաւոր դարձանաստիք:

Կը կասարե նաեւ արեւան եւ մեզի քննարկիւններ իր մաս-
նաւոր շարժարարանին մեջ:

ՏՕԲԹ. ԵԴ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Մասնագէտ ներքին հիշանդարեանց

Կը գտնուի ամէն օր կիտակ անոց Եւր Եւանկիստան կից
Եիզգնիք Չիս ղեզարանին վերնայարկը՝ իր մասնաւոր
դարձանաստիք, իսկ կիտակ վերջ Գասրգիւղ, Եւր Տեյի-
մանի, Պայիւր փողոց, Եւրաւ Խրիսթո Արարիչեանը; թիւ 39:

ԳԻՆ 20 ՂՐՈՒԹ

Կեդրամանկի, ՅԱԿՈԲ ԱՅԻՍՆԱՄԵՆԸ Պատր Յիւ Բեյիս Լ. Բ. Կա

2013

<< Ազգային գրադարան

NL0074834

